Univerza v Ljubljani

Fakulteta za socialno delo

Anja Jazbinšek

Izkušnje brezdomnih oseb z nasiljem

Diplomsko delo

Ljubljana, 2026

Univerza v Ljubljani

Fakulteta za socialno delo

Anja Jazbinšek

Izkušnje brezdomnih oseb z nasiljem

Diplomsko delo

Mentorica: doc. dr. Vera Grebenc

Ljubljana, 2026

Zahvaljujem se vsem sogovornikom, ki so sodelovali v raziskavi. Brez njihove odprtosti, iskrenosti in pripravljenosti deliti svoje izkušnje moje diplomsko delo ne bi moglo nastati.

Zahvaljujem se tudi mentorici doc. dr. Veri Grebenc za vso podporo, potrpežljivost, odzivnost in usmerjanje pri pisanju diplomskega dela.

Posebna zahvala gre moji družini, ki mi je vedno stala ob strani, verjela vame in mi omogočila študij.

Zahvaljujem se tudi Anžetu, ki mi je polepšal še tako stresne trenutke.

Izkušnje brezdomnih oseb z nasiljem

Povzetek diplomskega dela

V diplomskem delu sem raziskovala izkušnje brezdomnih oseb z nasiljem. V teoretičnem delu sem najprej predstavila opredelitev brezdomstva, ki jo je sprejela Evropska zveza nacionalnih organizacij, ki delajo z brezdomnimi osebami. Predstavila sem tudi pomanjkljivosti in kritike te opredelitve. Nato sem pojasnila strukturne, okoljske, medosebne in osebne dejavnike tveganja za doživljanje nasilja pri brezdomnih osebah. Zatem sem predstavila negativne posledice nasilja, ki jih občutijo brezdomne osebe, odzive na nasilje, strategije preživetja ter vire moči, ki jih imajo brezdomne osebe pri soočanju z nasiljem. Pojasnila sem, kako je mogoče razlagati medsebojno nasilje med brezdomnimi osebami in kdo so najpogostejši povzročitelji nasilja nad njimi. Na koncu sem predstavila še vlogo socialnega dela pri delu z brezdomnimi osebami, ki doživljajo nasilje. Empirični del temelji na kvalitativni empirični raziskavi. Z metodo delno strukturiranega intervjuja sem zbirala podatke na vzorcu štirih brezdomnih oseb, ki imajo izkušnje z nasiljem. Zbrane podatke sem kvalitativno analizirala. Upoštevala sem etična načela raziskovanja; sodelovanje v raziskavi je bilo prostovoljno in je temeljilo na informiranem soglasju za sodelovanje v raziskavi ter za snemanje intervjuja. Zbrane podatke sem anonimizirala in z njimi ravnala zaupno. V rezultatih sem na osnovi zbranih podatkov odgovorila na raziskovalna vprašanja. Intervjuvanci so izpostavili številne pomembne vidike in izkušnje, povezane z doživljanjem nasilja. Nasilje predstavlja del njihovega vsakdanjega življenja, vsi pa so ga doživljali že pred začetkom brezdomstva. Pri nekaterih intervjuvancih je bilo doživljanje nasilja neposredno povezano z nastankom brezdomstva. V času brezdomstva imajo intervjuvanci izkušnje predvsem s fizičnim, psihičnim in ekonomskim nasiljem. Na nasilje se odzivajo s poskusi umika, samoobrambo, klicanjem varnostnih služb in poskusi reševanja nasilnih situacij. Pomembne okoliščine nasilja so revščina, ki neposredno vodi v izposojanje denarja in zadolževanje, uporaba alkohola, občutki brezizhodnosti, pomanjkanje zasebnosti ter velika koncentracija ljudi na določenih mestih. Intervjuvanci pogosteje razvijajo različne metode samopomoči kot iščejo pomoč socialnih služb v povezavi z doživljanjem nasilja. Zanje samopomoč vključuje sklepanje odnosov, ukvarjanje s hobiji, uporabo drog, refleksijo preživetih izzivov in postavljanje mej. Nekateri intervjuvanci imajo s formalnimi viri pomoči slabe izkušnje, predvsem s centri za socialno delo in policijo. S strani socialnih služb pogosto občutijo diskriminacijo, stigmatizacijo in nerazumevanje. Od socialnih delavk in delavcev bi si želeli več razumevanja za njihove specifične življenjske situacije, bolj pristne odnose, resnejšo obravnavo nasilja ter delo v smeri nastanitvene podpore in deinstitucionalizacije. V razpravi rezultate raziskave ovrednotim s pomočjo relevantnih teoretičnih virov. Posebno pozornost namenim revščini in nizkemu socialnemu statusu brezdomnih oseb kot kontekstu za doživljanje nasilja. Sklepam, da sta izboljšanje življenjskih pogojev in nastanjevanje brezdomnih oseb ključnega pomena za zmanjšanje doživljanja nasilja med brezdomnimi osebami. Diplomsko delo pokaže, da je pomembno prepoznavati znake nasilja pri otrocih, saj izkušnje nasilja predstavljajo pomemben dejavnik tveganja za pojav brezdomstva. Prav tako pokaže, da je nasilje nad brezdomnimi osebami pereč problem, ki ga je treba obravnavati celostno. Diplomsko delo osvetljuje pogosto spregledano nasilje ter si prizadeva za večje razumevanje brezdomnih oseb in upoštevanje njihovega znanja pri načrtovanju socialnih storitev. V prihodnje pa je treba raziskovati tudi izkušnje z nasiljem brezdomnih žensk, ki se soočajo s spolno specifičnimi okoliščinami.

Ključne besede: brezdomstvo, nasilje, stigmatizacija, revščina, socialno delo z brezdomnimi osebami

Homeless people's experiences of violence

Graduation Thesis Abstract

In this thesis, I explored homeless people's experiences of violence. In the theoretical part, I first presented the definition of homelessness adopted by the European Federation of National Organisations Working with the Homeless (FEANTSA). I also discussed the limitations and criticisms of this definition. I then explained the structural, environmental, interpersonal and personal risk factors associated with experiences of violence among homeless people. Furthermore, I presented the negative consequences of violence experienced by homeless people, their responses to violence, survival strategies and sources of strength that support them in coping with violence. I also examined how violence among homeless people can be understood and identified the most common perpetrators of violence against homeless people. Finally, I discussed the role of social work in supporting homeless people who experience violence. The empirical part of the thesis is based on qualitative empirical research. Data were collected through semi-structured interviews with four homeless individuals who had experienced violence. The collected data were analysed qualitatively. Ethical principles were observed throughout the research process; participation was voluntary and based on informed consent for both participation in the study and the audio recording of interviews. All collected data were anonymised and treated confidentially. The findings address the research questions on the basis of the collected data. The interviewees highlighted numerous important aspects of and experiences related to violence. Violence forms part of their everyday lives, and all participants had experienced violence prior to becoming homeless. For some interviewees, experiences of violence were directly linked to the onset of homelessness. During homelessness, participants most commonly experienced physical, psychological and economic violence. They responded to violence by attempting to withdraw from dangerous situations, using self-defence, contacting security services and trying to resolve violent incidents. Important circumstances associated with violence include poverty, which directly leads to borrowing money and indebtedness, alcohol use, feelings of hopelessness, lack of privacy and high concentrations of people in particular locations. Interviewees were more likely to develop various forms of self-help than to seek support from social services in relation to experiences of violence. For them, self-help included forming relationships, engaging in hobbies, using drugs, reflecting on past experiences and setting personal boundaries. Some interviewees reported negative experiences with formal support services, particularly Centres for Social Work and the police. They frequently experienced discrimination, stigmatisation and a lack of understanding from social services. They expressed a desire for greater understanding of their specific life circumstances, more genuine relationships, more serious responses to violence, and stronger efforts towards housing support and deinstitutionalisation. In the discussion, I evaluated the findings in relation to relevant theoretical literature. Particular attention was given to poverty and the low social status of homeless people as contexts for experiences of violence. I conclude that improving living conditions and providing housing support are essential for reducing violence experienced by homeless people. This thesis demonstrates the importance of recognising signs of violence in children, as experiences of violence represent a significant risk factor for homelessness later in life. It also shows that violence against homeless people is a pressing social issue that requires a comprehensive response. The thesis sheds light on a frequently overlooked form of violence and advocates for greater understanding of homeless people and the inclusion of their knowledge in the planning of social services. Future research should also examine experiences of violence among homeless women, who face gender-specific circumstances.

Keywords: homelessness, violence, stigmatisation, poverty, social work with homeless people

Kazalo vsebine

1 Predgovor 1
2 Pregled problematike 2
2.1 Opredelitev brezdomstva 2
2.2 Dejavniki tveganja za doživljanje nasilja pri brezdomnih osebah 4
2.2.1 Okolijski in strukturni dejavniki 4
2.2.2 Medosebni in individualni dejavniki 5
2.3 Odzivi na nasilje in strategije preživetja brezdomnih oseb 6
2.3.1 Odzivi na nasilje in posledice doživljanja nasilja pri brezdomnih osebah 6
2.3.2 Viri moči pri brezdomnih osebah, ki doživljajo nasilje 7
2.4 Medsebojno nasilje brezdomnih oseb 10
2.5 Nasilje s strani oseb, ki niso brezdomne 12
2.5.1 Pogosti povzročitelji nasilja nad brezdomnimi osebami 12
2.6 Vloga socialnega dela 13
3 Formulacija problema 17
3.1 Raziskovalna vprašanja 18
4 Metodologija 19
4.1 Vrsta raziskave 19
4.2 Merski instrument 19
4.3 Opredelitev enot raziskovanja – populacija, vzorec 19
4.4 Zbiranje podatkov 19
4.5 Obdelava podatkov 20
4.6 Etika v raziskovanju 21
5 Rezultati 22
5.1 Profili sogovornikov 22
5.2 Oblike nasilja, s katerimi se soočajo brezdomne osebe 23
5.2.1 Psihično nasilje 23
5.2.2 Fizično nasilje 23
5.2.3 Ekonomsko nasilje 23
5.2.4 Nasilje v zavetiščih 24
5.2.5 Diskriminacija 24
5.2.6 Izkušnje z nasiljem pred nastopom brezdomstva 25
5.3 Značilnosti nasilnih situacij, s katerimi se soočajo brezdomne osebe 26

5.3.1 Povzročitelji nasilja ... 26
5.3.2 Prostori nasilja in varni prostori ... 27
5.3.3 Okoliščine nasilja ... 27
5.3.4 Varovalni dejavniki ... 29
5.3.5 Vloga v nasilnih situacijah ... 30
5.3.6 Doživljanje nasilja in varnosti ... 30
5.3.7 Posledice nasilja ... 31
5.3.8 Lokalno znanje ... 33
5.3.9 Diskriminacija ... 34
5.4 Odzivi brezdomnih oseb na nasilne situacije ... 35
5.4.1 Umik ... 35
5.4.2 Načrtovanje odzivov ... 35
5.4.3 Klicanje policije in varnostnih služb ... 36
5.4.4 Odzivi na nasilje v mladosti ... 36
5.5 Oblike samopomoči, ki jih iščejo brezdomne osebe ... 37
5.5.1 Samozaščita ... 37
5.5.2 Zmanjševanje škode ... 37
5.5.3 Vzpostavljanje odnosov ... 38
5.5.4 Navajenost na nasilje ... 38
5.5.5 Uporaba drog ... 38
5.5.6 Refleksija preteklih izzivov ... 38
5.5.7 Ukvarjanje s hobiji ... 38
5.5.8 Opuščanje uporabe drog ... 38
5.6 Želje in pričakovanja brezdomnih oseb do socialnih delavk v primeru doživljanja nasilja 39
5.6.1 Izzivi, ki jih imajo brezdomne osebe, ko iščejo pomoč v socialnih službah ... 39
5.6.2 Dobre prakse ... 40
5.6.3 Želje za socialne službe in socialne delavke glede pomoči pri doživljanju nasilja 41
6 Razprava ... 44
6.1 Omejitve raziskave ... 52
7 Sklepi ... 53
8 Predlogi ... 55
9 Viri in literatura ... 57

10 Priloge 65
10.1 Pregled uporabljenih virov, ki sem jih iskala s pomočjo orodij umetne inteligence 65
10.2 Obveščeno soglasje k sodelovanju v raziskavi in k snemanju intervjuja 74
10.3 Smernice za intervju 75

Kazalo tabel

Tabela 1: Evropska tipologija brezdomstva in stanovanjske izključenosti (ETHOS) 3
Tabela 2: Glavne potrebe brezdomnih uporabnikov drog in načrt odgovorov 15

1 PREDGOVOR

V pregledu problematike diplomskega dela sem se osredotočila na sedem glavnih tematik: opredelitev brezdomstva, dejavnike tveganja za nasilje pri brezdomnih osebah, odzive na nasilje in strategije preživetja brezdomnih oseb, medsebojno nasilje brezdomnih oseb, nasilje s strani oseb, ki niso brezdomne, ter vlogo socialnega dela. V poglavju Opredelitev brezdomstva prikažem, da brezdomstvo ne pomeni le odsotnosti strehe nad glavo, ampak gre za širši družbeni problem, ki zajema širši krog ljudi, kot ga prikazujejo stereotipne predstave o brezdomnih osebah kot moških srednjih let, ki spijo v parkih. V poglavju Dejavniki tveganja za nasilje pri brezdomnih osebah predstavim preplet okoliščin, ki pripomorejo k temu, da so brezdomne osebe žrtve nasilja. Dejavnike tveganja umestim v življenjski kontekst brezdomnih oseb; s tem želim sporočiti, da nasilje nad brezdomnimi osebami ni naključno, ampak gre za součinkovanje in prepletanje življenjskega okolja, strukturnih dejavnikov ter medosebnih in osebnih dejavnikov. V poglavju Odzivi na nasilje in strategije preživetja brezdomnih oseb opišem, na kakšne načine se brezdomne osebe odzivajo na nasilje in kakšne so njihove strategije za samopomoč pri doživljanju nasilja. S tem želim prikazati, da brezdomne osebe niso pasivne žrtve, ampak kompetentni posamezniki, ki v svojih okoljih razvijajo številna znanja in zmožnosti, s katerimi aktivno prevzemajo in ohranjajo nadzor nad svojimi življenji. V poglavju Medsebojno nasilje brezdomnih oseb prikažem okvir, s katerim je mogoče pojasniti, zakaj so brezdomne osebe občasno tudi v vlogi povzročiteljev nasilja. V poglavju Nasilje s strani oseb, ki niso brezdomne, podrobneje predstavim, kako družbeno dojemanje brezdomstva, stigmatizacija in dehumanizacija prispevajo k nasilju. Hkrati opišem tudi pogoste povzročitelje nasilja nad brezdomnimi osebami. Za konec pa v poglavju Vloga socialnega dela predstavim vlogo socialnega dela pri delu z brezdomnimi žrtvami nasilja.

V pregledu problematike poskušam čim bolj celostno zajeti kontekst in različne vidike nasilja nad brezdomnimi osebami. Ugotovitve avtoric in avtorjev, ki jih povzemam v pregledu problematike, analiziram in primerjam z rezultati empiričnega dela diplomskega dela.

2 PREGLED PROBLEMATIKE

2.1 Opredelitev brezdomstva

Definiranje brezdomstva je pomembno, saj predstavlja osnovno znanje o tem, koga kategoriziramo kot brezdomno osebo in kakšne so značilnosti brezdomstva (Amore, Baker in Howden-Chapman, 2011, str. 20–21). Od opredelitev brezdomstva so odvisne socialne politike. Pri tem je značilno, da vladne organizacije pogosteje ravnajo po opredelitvah brezdomstva, ki vključujejo manjši krog ljudi in se osredotočajo predvsem na vidno brezdomstvo. Nasprotno pa zagovorniška združenja, nevladne in uporabniške organizacije sprejemajo širše opredelitve, ki vključujejo večji krog ljudi, tudi tiste, ki doživljajo nevidno brezdomstvo (prav tam).

Pri Evropski zvezi nacionalnih organizacij, ki delajo z brezdomnimi osebami (FEANTSA), so izdelali Evropsko tipologijo brezdomstva in stanovanjske izključenosti (ETHOS) (Dekleva in Razpotnik, 2007, str. 10). Ta izhaja iz stališča, da je treba brezdomstvo razumeti v okviru širšega družbenega konteksta in da brezdomstvo ne pomeni le odsotnosti »strehe nad glavo« (prav tam). FEANTSA je dom opredelila v okviru treh domen, in sicer kot fizično domeno (posameznik in njegovi družinski člani imajo takšno nastanitev, da zadovoljuje njihove potrebe), pravno domeno (ustrezna pravna podlaga in zaščita za bivanje) ter družbeno domeno (nastanitev omogoča zasebnost in hkrati stike z drugimi) (Amore, Baker in Howden-Chapman, 2011, str. 24). Vse domene so med seboj povezane, na osnovi izključenosti iz posameznih področij pa opredelimo različne oblike brezdomstva in stanovanjske izključenosti (prav tam).

Za konceptualno kategorijo brez strehe je značilno, da so posamezniki izključeni iz vseh treh domen (Dekleva, Filipovič Hrast, Nagode., Razpotnik in Smolej, 2010, str. 13–15). Posamezniki, ki spadajo v kategorijo brez stanovanja, so sicer vključeni v fizično domeno, ker jim institucije nudijo »streho nad glavo«, vendar so izključeni iz pravne in družbene domene (prav tam). Za osebe, ki spadajo v kategoriji negotovo in neprimerno, pa je značilno, da so izključene iz pravne domene (prav tam).

Tabela 1: Evropska tipologija brezdomstva in stanovanjske izključenosti (ETHOS)

Konceptualna kategorija	**Operacionalna kategorija**
Brez strehe	1. Ljudje, ki živijo na prostem, na javnem prostoru 2. Ljudje, ki živijo v zavetiščih, ki so odprta le ponoči
Brez stanovanja	3. Ljudje, ki živijo v zavetiščih za brezdomce/kratkoročnih namestitvah 4. Ženske, ki živijo v zavetiščih/zatočiščih/varnih hišah 5. Ljudje, ki bivajo v zavetiščih/azilih za priseljence 6. Ljudje, ki so pred odpustom iz institucij 7. Ljudje s specializirano podporo v zvezi z namestitvijo
Negotovo	8. Ljudje, ki bivajo v negotovih bivališčih (brez pravice najema) 9. Ljudje, ki živijo v grožnji pred izselitvijo/deložacijo 10. Ljudje, ki živijo pod grožnjo nasilja
Neprimerno	11. Začasne strukture 12. Ljudje, ki živijo v neprimernih bivališčih 13. Ljudje, ki živijo v ekstremni prenaseljenosti

Tipologija tako vključuje 13 različnih vrst brezdomstva in stanovanjske izključenosti ter hkrati kaže, da je opredelitev brezdomstva pogojena z družbenimi normami, standardi in zakonodajo (Dekleva in Razpotnik, 2007, str. 10). Široka tipologija kaže tudi na to, da so zaradi kompleksnosti brezdomstva potrebne kompleksne rešitve, ki ne vključujejo le zagotavljanja nastanitev, ampak celovito naslavljajo različne življenjske okoliščine ter omogočajo uspešno reintegracijo, participacijo, varnost, nadzor in opolnomočenje (prav tam). Tipologija prav tako opozarja na pomembnost različnih podsistemov, ki so povezani z brezdomstvom – zdravstvenega sistema, institucionalizacije, pravne ureditve, urbanizacije, kazenskega sistema in družinskih vezi (prav tam).

Takšna razvrstitev pa ima, čeprav upošteva različne situacije širokega kroga brezdomnih ljudi, določene pomanjkljivosti, ki jih je treba upoštevati pri raziskovanju brezdomstva (prav tam). Tipologija ne naslavlja procesnosti brezdomstva, torej dejstva, da številne brezdomne osebe med tedni, meseci in leti prehajajo med različnimi oblikami nastanitve (na primer nekaj časa preživijo v zaporu, nato živijo na prostem, kasneje nekje »skvotajo«) in zaradi tega, ker nikjer niso stalno nastanjene, pogosto izpadejo iz različnih evidenc (prav tam). Kot poudarjata avtorja, je izziv tudi to, da tipologija ne naslavlja dnevnega brezdomstva, ki pomeni, da ima določena oseba svojo nastanitev (ki je lahko bolj ali manj primerna in varna), vendar je njen vsakdanjik podoben vsakdanjiku brezdomnih oseb, ki so vključene v tipologijo (prav tam). To pomeni, da ima oseba šibke socialne vezi, da ni vključena v izobraževalni sistem ali nima zaposlitve ter da so njene dnevne aktivnosti podobne aktivnostim brezdomnih oseb. Dnevno brezdomstvo je dejavnik tveganja za to, da bo oseba postala brezdomna, saj jo od izgube nastanitve pogosto loči le splet dogodkov (na primer prenehanje podpore staršev ali duševna stiska) (prav tam). Pri proučevanju brezdomstva pa je treba upoštevati tudi specifične situacije na državni ravni. V

Sloveniji so to »izbrisani«, torej osebe, ki so po osamosvojitvi ostale brez dokumentov, ter ljudje, ki si nastanitve gradijo »na črno« (Dekleva idr., 2010, str. 17).

2.2 Dejavniki tveganja za doživljanje nasilja pri brezdomnih osebah

Meinbresse, Brinkley-Rubinstein, Grassette in Benson (2014, str. 123) ugotavljajo, da brezdomne osebe pogosteje doživljajo nasilje kot osebe, ki živijo v varnem in stabilnem okolju. Kerman in sodelavci (2025, str. 1824) pa ugotavljajo, da tveganje za doživljanje nasilja pri brezdomnih osebah izhaja iz strukturnih, okoljskih, medosebnih in osebnih dejavnikov. Vsi ti dejavniki se med seboj prepletajo in vplivajo drug na drugega (prav tam).

2.2.1 Okolijski in strukturni dejavniki

Tong, Kaplan, Guzman, Ponath in Kushel (2019, str. 8520) ugotavljajo, da je za brezdomstvo značilno življenje v specifičnih okoljih. Za fizične prostore, v katerih živijo brezdomne osebe, so značilni nestabilnost, pomanjkanje zasebnosti, pomanjkanje možnosti izbire glede bivanja in pomanjkanje osebnega prostora (prav tam). Kushel, Evans, Perry, Robertson in Moss (2003, str. 2492) ugotavljajo tudi, da brezdomne osebe pogosteje živijo v okoljih z višjo stopnjo kriminalitete (prav tam). Brezdomstvo posameznike prisili, da vedno znova iščejo načine preživetja v okoljih, ki niso namenjena bivanju, pri čemer v urbanih okoljih prehajajo v fizično sfero, ki je »rezervirana« za aktivnosti ljudi, ki imajo dom (Snow in Mulcahy, 2001, str. 154–155). To pri širši javnosti povzroča nelagodje, saj ne more prezreti vsakodnevnih aktivnosti brezdomnih oseb, ki odstopajo od družbeno določenih norm (prav tam). Aktivirajo se akterji družbenega nadzora (policija, varnostniki, redarji idr.), ki poskušajo nadzorovati brezdomne ljudi, ti pa se temu dodatno prilagajajo, kar vodi v še več restriktivnih ukrepov (prav tam). K temu sodi tudi kriminalizacija brezdomstva z zakonskimi prepovedmi spanja na prostem, beračenja in bivanja v zapuščenih zgradbah. S kriminalizacijo pa se poveča tudi viktimizacija (Mthembu idr., 2025, str. 6). Povečano število aretacij, kazni in prisilnih odstranitev dodatno krepi stigmo ter negativno vpliva na vključevanje brezdomnih oseb v skupnost (prav tam).

Mthembu, Sibisi in Singh (2025, str. 4–5) ugotavljajo, da družbeno dojemanje brezdomstva predstavlja pomemben dejavnik tveganja za viktimizacijo (prav tam). Brezdomne osebe so pogosto označene kot »tuji drugi«, kar prispeva k njihovemu nižjemu socialnemu statusu v skupnosti (prav tam). Posledično nimajo ustrezne zaščite pred zlorabami in nevarnostmi ter predstavljajo lahke tarče za posameznike z nasilnimi vzgibi. Pogosto so tudi žrtve sovražnega

nasilja, pri katerem je razlog za nasilje prav njihovo brezdomstvo (prav tam). Povzročitelji sovražnega nasilja verjamejo, da so brezdomne osebe ničvredne in da si zaradi svojega statusa zaslužijo nasilje, pogosto pa so tudi prepričani, da so brezdomne osebe krive za njihove težave in položaj v družbi (prav tam). Pomembne so tudi intersekcije različnih osebnih okoliščin, ki dodatno povečujejo tveganje za sovražno nasilje (spol, rasa, verska opredelitev, spolna usmerjenost, starost, etnična pripadnost, hendikep in hkrati brezdomstvo) (Kerman idr., 2023, str. 1).

2.2.2 Medosebni in individualni dejavniki

Edalati in Nicholls (2019, str. 315–316) izpostavljata, da imajo pri doživljanju nasilja v odrasli dobi posebno vlogo izkušnje iz otroštva. Doživljanje nasilja v primarni družini pogosteje vodi v poskuse pobega od doma in brezdomstvo v mladosti. Mlade brezdomne osebe pa pogosteje prakticirajo tvegana vedenja, kot sta tvegana uporaba drog in alkohola. Tvegana uporaba psihoaktivnih substanc dodatno poveča možnost, da bodo brezdomne osebe žrtve nasilja (prav tam). Za osebe, ki so doživljale nasilje v otroštvu, je značilno tudi, da lahko v odrasli dobi izkušnje nasilja doživljajo kot nekaj normalnega, izoblikujejo prepričanja, ki pozitivno vrednotijo nasilje, ali pa prevzamejo nasilne vzorce, ki jih nato skozi interakcije prenašajo v svoje kasnejše odnose (prav tam). Poleg tega zgodnje izkušnje nasilja pomembno negativno vplivajo na zdravje, občutek varnosti, uravnavanje čustev, občutek nadzora nad seboj in vzpostavljanje medosebnih odnosov (Heerde in Hemphill, 2019, str. 46).

Xu, Gold, Szlyk, Rolin in Shields (2024, str. 14–15) ugotavljajo, da dejavnik tveganja za doživljanje nasilja pri brezdomnih osebah predstavljajo tudi stiske in težave v duševnem zdravju. Tako kot nasilje v družini tudi kombinacija revščine, težav v duševnem zdravju in nestabilne nastanitve pogosto vodi v brezdomstvo (prav tam). Vendar pa je zmotno prepričanje, da so težave v duševnem zdravju same po sebi razlog za brezdomstvo, saj gre za širši problem pomanjkanja in nedostopnosti skupnostnih virov pomoči (prav tam).

Xu in sodelavci (2024, str. 15–16) ugotavljajo tudi, da se lahko težave v duševnem zdravju pojavijo kot posledica brezdomstva. Izpostavljenost nasilju dodatno negativno vpliva na duševno zdravje. Brezdomne osebe se tako znajdejo v »začaranem krogu«, saj zaradi duševnih stisk težje pridobijo ustrezno nastanitev, hkrati pa se z daljšanjem obdobja brezdomstva njihove stiske povečujejo in pogosteje postajajo žrtve nasilja (prav tam). Brezdomne osebe so bistveno pogosteje žrtve nasilja kot njegovi povzročitelji, čeprav jih mediji pogosto prikazujejo ravno

nasprotno. Prav tako težave v duševnem zdravju niso pokazatelj, da bo oseba postala nasilna (prav tam). Duševne stiske pa lahko negativno vplivajo na pozornost in pripravljenost na samozaščito ter zaradi tega povečajo možnost, da bo oseba doživela nasilje (prav tam). Podobno tudi hendikep in fizična nemoč vplivata na to, da se brezdomne osebe na nasilje težje odzovejo samozaščitno (Mthembu idr., 2025, str. 8).

2.3 Odzivi na nasilje in strategije preživetja brezdomnih oseb

2.3.1 Odzivi na nasilje in posledice doživljanja nasilja pri brezdomnih osebah

Gilmoor, Vallath, Regeer in Bunders (2020, str. 2) opisujejo, da je izkušnja preživetega nasilja travmatična izkušnja, ki negativno vpliva na žrtve. Avtorji (2020, str. 2) ugotavljajo, da so izkušnje z nasiljem v življenjih brezdomnih oseb del vsakdanjega življenja, kar še dodatno povečuje tveganje za doživljanje negativnih posledic, povezanih z nasiljem (prav tam). Odzivi na izpostavljenost nasilju se pri brezdomnih osebah kažejo na čustveni, fizični in socialni ravni (prav tam). Avtorji (2020, str. 7) ugotavljajo, da so pri brezdomnih osebah pogosti čustveni odzivi na nasilje strah, preobremenjenost, žalost, jeza, zmedenost, otrplost, pri nekaterih pa tudi samomorilne misli. Ta čustva se ne pojavijo le takrat, ko so brezdomne osebe neposredno žrtve nasilja, ampak tudi takrat, ko se nasilje dogaja v njihovi neposredni bližini ali ko so v nasilne situacije neposredno vpletene njim bližnje osebe (prav tam). Strah je pri brezdomnih osebah lahko zelo kompleksen, saj poleg strahu pred povzročiteljem in nasilno situacijo občutijo tudi strah pred nadaljnjo stigmatizacijo, ki lahko sledi nasilni situaciji (prav tam). Brezdomne osebe skrbi tudi, da bi zaradi številnih izzivov življenja na ulici razvile težave v duševnem zdravju in bile institucionalizirane (prav tam). Fizični odzivi na nasilje pri brezdomnih osebah vključujejo hiter srčni utrip, potenje, jok, tresenje, občutek telesne šibkosti, izgubo apetita, nezmožnost govora, vrtoglavico, vročino, glavobole in bolečine v trebuhu (prav tam). Med socialne odzive pa spadajo izolacija, občutek odtujenosti ter nezmožnost skrbi zase in za druge (prav tam).

Bender in sodelavci (2012, str. 2397–2398) ugotavljajo, da je pogosta strategija preživetja brezdomnih oseb, ki doživljajo nasilje, uporaba drog in alkohola. Brezdomne osebe uporabljajo psihoaktivne substance kot odziv na nasilje zaradi kombinacije različnih razlogov (prav tam). Eden izmed dejavnikov je, da lahko z uporabo psihoaktivnih substanc izboljšajo svoje počutje ter dosežejo notranji mir in stabilnost. S substancami omilijo bolečino travmatičnih spominov in bolje funkcionirajo v vsakdanjem življenju (prav tam). Uporaba psihoaktivnih substanc je lahko tudi način sprostitve ali mentalnega pobega. Brezdomne osebe namreč pogosto nimajo

možnosti, da bi hitro spremenile svoj življenjski položaj ali se umaknile drugam, substance pa jim omogočajo hitro možnost mentalnega umika v začasni »lepši svet« (prav tam). Nekatere brezdomne osebe psihoaktivne substance uporabljajo tudi zato, ker jim pomagajo pri iskanju pomoči in vključevanju v socialne mreže. Uporaba psihoaktivnih substanc lahko pri brezdomnih osebah vsaj kratkoročno poveča občutek samozavesti, zaradi česar lažje pristopijo k drugim osebam, manj obremenjujoče pa jim je tudi spregovoriti o svojih izzivih (prav tam).

Uporaba psihoaktivnih substanc pa ima tudi negativne posledice v povezavi z odzivanjem na nasilje (prav tam). Vpliv psihoaktivnih substanc lahko zmanjša pozornost na potencialno nevarne situacije, kar lahko povzročitelji nasilja dojemajo kot priložnost za zlorabo (prav tam). V stanjih zmanjšane zavesti so predvsem ženske izpostavljene večjemu tveganju za spolne zlorabe. Psihoaktivne substance lahko povzročijo lažen občutek varnosti v sicer nevarnih situacijah, žrtev pa se ne more odzvati samozaščitno (prav tam). Posebno tveganje lahko predstavlja tudi kriza, saj so posamezniki v času krize v neugodnem položaju in bolj dovzetni za vstopanje v izkoriščevalske odnose, kar lahko vodi v prevare in zlorabe (Grebenc, 2003, str. 116–117). S krizami so povezana tudi tveganja pri nakupu psihoaktivnih substanc (na primer prostitucija), pri njihovi uporabi (na primer uporaba nesterilnega materiala za injiciranje) ter škoda na socialnem, zdravstvenem in pravno-formalnem področju (prav tam).

2.3.2 Viri moči pri brezdomnih osebah, ki doživljajo nasilje

Hagler, Taylor, Wright in Querna (2025, str. 328) ugotavljajo, da je bilo brezdomstvo tradicionalno obravnavano v povezavi s primanjkljaji in negativnimi izidi. Šele v zadnjih nekaj desetletjih pa so raziskovalci začeli izkušnjo brezdomstva povezovati tudi z odpornostjo brezdomnih oseb (prav tam). Odpornost pomeni, da posameznikom in skupinam uspe preživeti in ohraniti moč kljub soočanju s številnimi izzivi (prav tam). Raziskovanje odpornosti posameznikov je treba umestiti v njihov življenjski kontekst ter proučevati, kako strukturni dejavniki vplivajo na trajanje, intenzivnost in kompleksnost njihovih izzivov ter kakšen je dostop do virov, ki lahko pripomorejo k okrevanju. V nasprotnem primeru, torej pri pretiranem individualiziranju odpornosti kot lastnosti posameznika, posameznik nosi vso odgovornost za svojo (ne)odpornost, ki je tako odvisna od njegove svobodne izbire, motivacije in osebnostnih lastnosti, medtem ko je vpliv sistema zanemarjen (prav tam). Podobno tudi MacDonald in Côté (2022, str. 25) navajata, da je odpornost treba razumeti v širšem družbenem kontekstu. Odločitve, dostop do virov in ravnanja brezdomnih oseb so neposredno povezani z obstojem dejanskih sistemskih ovir in stigme (prav tam).

Koncept odpornosti je pomemben, saj spreminja družbeni odnos do brezdomnih oseb kot pasivnih prejemnikov pomoči v razumevanje, da so brezdomne osebe strokovnjaki na osnovi lastnih izkušenj, zmožni odločati o sebi in vplivati na stvari, ki so zanje pomembne. Značilnost koncepta odpornosti je tudi to, da daje prednost pomembnosti specifičnega emskega znanja (Hagler idr., 2025, str. 328).

Oporo pri raziskovanju odpornosti brezdomnih oseb lahko nudi model portfelja moči, ki ga je razvil Hamby s sodelavci, Hagler in sodelavci (2025, str. 329) pa so ga umestili v kontekst brezdomstva. Model temelji na perspektivi moči[1] ter upošteva kontekst in dinamičnost vsakdanjih življenj. Bistvo modela je prepričanje, da imajo vsi posamezniki psihosocialne vire moči, ki se delijo na tri domene in skupaj tvorijo portfelj, s katerim lahko analiziramo odpornost (prav tam). Domene se delijo na: moč uravnavanja – zmožnost nadziranja in uravnavanja negativnih čustev, misli in impulzov, zlasti v stresnih trenutkih; medosebno in ekološko moč – podporo, ki jo lahko posameznik pridobi na osnovi odnosov z drugimi, virov v skupnosti in lastnosti, ki mu pomagajo dostopati do zanj pomembnih virov; ter moč ustvarjanja smisla – iskanje prepričanj in vrednot, ki posamezniku osmislijo življenje (prav tam).

Hagler in sodelavci (2025, str. 331–335) ugotavljajo, da brezdomni posamezniki razvijajo vse tri domene moči, ki jim pomagajo preživeti kljub številnim izzivom. Brezdomne osebe, ki so sodelovale v raziskavi Haglerja in sodelavcev, poročajo, da so vzdržljivost, samozavest, skrb zase in sprejemanje situacij zanje pomembni viri moči. Vzdržljivost se nanaša na zmožnost prenašanja vsakodnevnih stisk, ki jih doživljajo brezdomne osebe. Za nekatere brezdomne osebe je vzdržljivost tesno povezana s samozavestjo, ki so jo pridobile skozi refleksijo preteklih izzivov, ki so jih uspešno premagale (prav tam). Brezdomne osebe prav tako na fizični, duševni in spolni ravni skrbijo zase. Pomembne so jim različne aktivnosti, s katerimi prispevajo k splošnemu dobremu počutju in premagovanju dolgčasa. To so telovadba, meditacija, pisanje dnevnika, poslušanje glasbe ter igranje družabnih in videoiger. Številni prevzemajo nadzor nad svojim spolnim življenjem tako, da se redno testirajo za spolno prenosljive bolezni in uporabljajo varne spolne prakse (prav tam). Brezdomne osebe prepoznavajo tudi, da določenih situacij, zlasti vedenja drugih ljudi v svojem vsakdanjem življenju, ne morejo spreminjati, zato jih sprejmejo, kar jim predstavlja vir moči, saj jim prinaša notranji mir. Nekatere brezdomne osebe najdejo notranji mir tudi v tem, da se sprijaznijo z negativnimi izkušnjami, ki so jih

[1] Koncept krepitve moči je v socialnem eden od ključnih konceptov. Več o krepitvi moči v Videmšek (2008), Čačinovič Vogrinčič (2022), Dragoš idr. (2005), Zaviršek (1997) in drugi.

doživele pred brezdomstvom (prav tam). Vsi ti viri moči se nanašajo na moč uravnavanja v portfelju moči (prav tam).

Tudi kar zadeva medosebno moč, imajo brezdomne osebe različne vire (prav tam). Pomemben vir podpore so »izbrane« družine. Zanje so značilni močne vezi, recipročnost in deljenje podobnih izkušenj. Odnosi v njih so lahko romantični ali prijateljski (prav tam). Tudi če se brezdomne osebe ne združujejo na takšen način, imajo pomembno vlogo prijatelji in partnerji. Vir podpore so lahko tudi živali. Odnos s svojo živaljo brezdomne osebe opisujejo kot odnos brezpogojne ljubezni in neobsojanja, skrb za žival pa jim lahko daje tudi občutek smisla (prav tam). Pomembno vlogo imajo tudi socialne mreže, preko katerih pridobivajo informacije. Na osnovi sodelovanja v takšnih socialnih mrežah izvedo, kje so na voljo hrana, proste nastanitve, zdravstvena oskrba, oblačila in podobno (prav tam).

Brezdomne osebe imajo tudi različne vire moči, ki se nanašajo na ustvarjanje smisla (prav tam). Ustvarjanje smisla je pomembno, saj jim pomaga osmisliti zahtevne situacije, s katerimi se srečujejo, in razviti celovit pogled na svet (prav tam). Nekatere brezdomne osebe najdejo smisel v tem, da ohranjajo svojo avtentičnost in same sebe sprejemajo takšne, kot so, čeprav jim širša družba pogosto daje negativna sporočila (prav tam). Nekateri smisel najdejo tudi v upanju na boljšo prihodnost in si zastavljajo specifične cilje, ki jih želijo doseči. Prav tako so lahko aktivizem, upor proti zatirajočim sistemom in pomoč drugim brezdomnim osebam viri smisla. Za nekatere takšna dejanja predstavljajo smisel že sama po sebi, drugi pa to počnejo zaradi želje po večji socialni pravičnosti za generacije, ki bodo prišle za njimi (prav tam). Nekateri smisel najdejo tudi v veri in duhovnosti (prav tam).

Isaak, Reynolds, Sareen in Distasio (2019, str. 1554–1556) ugotavljajo, da brezdomne osebe prepoznavajo priložnosti na različne načine. Načrtovanje dnevnih rutin in prepoznavanje potreb, ki jih bodo imele v bližnji prihodnosti, jim omogoča, da si zagotovijo specifične vire ob pravem času, na pravem kraju in pri pravih osebah. Tako brezdomne osebe načrtujejo, kje in kdaj lahko dobijo kosilo, kdaj morajo končati svoje aktivnosti, da bodo prišle v zavetišče pred zaprtjem, ter na koga se lahko obrnejo, če izgubijo osebno izkaznico (prav tam). Poseben pomen imajo tudi insajderske informacije oziroma znanje, ki ga imajo osebe z neposredno izkušnjo brezdomstva. Izmenjava tega znanja poteka skozi interakcije brezdomnih oseb med seboj, osebe, ki niso brezdomne, pa do tega znanja praviloma ne dostopajo. Tako lahko na primer izvedo, kje so nezasedeni kotički, primerni za spanje, kateri preprodajalci drog niso pošteni in kako prepoznati policiste v civilu (prav tam). Tretji pomemben način prepoznavanja priložnosti

je prepoznavanje vzorcev. Na osnovi refleksije preteklih izkušenj lahko brezdomne osebe načrtujejo čim boljše izide v sedanjosti. Naučijo se, komu zaupati in komu ne, kje so dobrodošle in kje niso ter kdaj in kje se jim splača beračiti (prav tam).

Brezdomne osebe mobilizirajo tudi različne lastne vire, ki jim omogočajo zadovoljevanje njihovih potreb (prav tam). Med osebne vire sodijo ukvarjanje s prostovoljstvom, izmenjava dobrin, opravljanje različnih plačanih del ter zanašanje na formalne in neformalne mreže. Mobilizirati morajo tudi vire, ki jim omogočajo pridobivanje denarja za preživetje iz dneva v dan. To so poleg plačanih del tudi kraje, beračenje in preprodaja dobrin. Uporabljajo tudi »tiho znanje«, ki je lahko povezano s prepoznavanjem vzorcev in insajderskimi informacijami (prav tam).

Posebnega pomena je tudi prilagodljivost v socialnih situacijah, saj je brezdomstvo dinamičen proces, v katerem se posamezniki vsak dan srečujejo z novimi situacijami in različnimi pogoji. Fleksibilnost, komunikacijske sposobnosti in zmožnost ohranjanja socialnih mrež so ključne, da posameznikom uspe vzdržati stalne spremembe (prav tam).

2.4 Medsebojno nasilje brezdomnih oseb

Kerman in sodelavci (2025, str. 1831–1835) ugotavljajo, da so pomembni dejavniki tveganja za medsebojno nasilje med brezdomnimi osebami individualne izkušnje, življenjske zgodovine in marginalizacija, breme brezdomnega življenja ter medosebni konflikti (prav tam).

Individualne zgodovine in marginalizacija se nanašajo na identitete, izkušnje in potrebe, s katerimi posamezniki »vstopajo« v brezdomstvo (prav tam). Pogosto gre pri tem za travmatične izkušnje, težave v duševnem zdravju in zasvojenost, hkrati pa tudi za nedostopnost ali nezadostnost pomoči. Brezdomstvo lahko takšne stiske še poveča, saj so prostori brezdomstva kaotični in stresni (npr. ulica, zavetišče), viri pomoči pa postanejo še manj dostopni (prav tam). Zavetišča pogosto nimajo kapacitet, da bi strokovni delavci lahko nudili individualizirano podporo in izvajali socialno delo s posameznikom (prav tam). Vse večje stiske, stres življenja na ulici in nedostopnost pomoči predstavljajo kombinacijo dejavnikov tveganja, ki lahko prispevajo k temu, da brezdomna oseba postane nasilna. Poleg tega imajo nekatere brezdomne osebe diskriminatorna prepričanja glede različnih osebnih okoliščin (spol, spolna usmerjenost, etnična pripadnost) in na osnovi teh prepričanj izvajajo nasilje nad drugimi brezdomnimi osebami, ki doživljajo te okoliščine (prav tam).

Breme brezdomnega življenja se nanaša na različne frustracije, ki jih v vsakdanjem življenju doživljajo brezdomne osebe (prav tam). Brezdomstvo pogosto pomeni vsakodnevni boj za preživetje in sočasno prizadevanje za pridobitev čim več virov, ki bi jim lahko pomagali pri preživetju (prav tam). Izbruhi jeze in nasilja se pojavijo kot odziv na zelo zahtevne življenjske okoliščine. Nasilje lahko pomeni tudi samozaščito, zlasti kadar niso na voljo drugi mehanizmi zaščite in zagotavljanja varnosti (prav tam). V zavetiščih, kjer spi preveliko število uporabnikov, je nasilja več, saj pomanjkanje zasebnosti, nestabilnost nastanitve in sobivanje s posamezniki, ki prav tako doživljajo različne izzive, povezane z brezdomstvom, vodijo v konflikte, ti pa lahko prerastejo v nasilje (prav tam).

Medosebni konflikti, ki vodijo v nasilje, so povezani z grožnjami, krajami in samozaščitnim ravnanjem (prav tam). Grožnje so pogosto povezane z dolgovi zaradi drog in denarja, pri čemer so starejše brezdomne osebe in tisti, ki uporabljajo droge, pogosteje viktimizirani (prav tam). Odgovor na grožnje je lahko nasilje, saj se posamezniki na ta način v danem trenutku zaščitijo. Konflikti nastajajo tudi zaradi nespoštovanja osebnih meja, kar je še izraziteje v zavetiščih. Moteče vedenje enega uporabnika zavetišča lahko med spanjem zmoti drugega, zaradi česar se znajdeta v konfliktu. Podobno tudi šumi v komunikaciji vodijo v konflikte (prav tam).

Kerman in sodelavci (2025, str. 1839) medsebojno nasilje brezdomnih oseb razlagajo v okviru splošne teorije obremenitev. Brezina (2017, str. 3) v okviru splošne teorije obremenitev razlikuje tri vrste obremenitev: nezmožnost doseganja ciljev, izpostavljenost negativnim izkušnjam in pomanjkanje pozitivnih izkušenj. Pri tem velja, da so obremenitve vezane na posameznikovo subjektivno doživljanje in da določena obremenitev sama po sebi še ne vodi v nasilno vedenje. Pogosteje pa v nasilno vedenje vodijo tiste obremenitve, ki se pojavljajo pogosto, trajajo dlje časa, so za posameznika pomembne, jih doživlja kot nepravične in jih ne more nadzorovati (prav tam). Za brezdomstvo je značilno, da posamezniki pogosto ne morejo dosegati ciljev, ki so zanje pomembni – zahtevno je lahko doseganje varnega okolja, izhod iz brezdomstva, vzpostavljanje partnerskega razmerja, ohranjanje prijateljstev ali vključenost v družbo. Poleg tega pogosteje doživljajo negativne kot pozitivne izkušnje. Kombinacija vseh treh vrst obremenitev lahko predstavlja kontekst za razvoj nasilnega vedenja (Kerman idr., 2025, str. 1839).

2.5 Nasilje s strani oseb, ki niso brezdomne

Družba je brezdomstvo sprejela kot nekaj običajnega, kar v določeni meri prispeva k temu, da posamezniki postanejo in ostanejo brezdomni (Belcher in DeForge, 2012, str. 931–932). Brezdomne osebe družba pogosto dojema kot nezaželen družbeni pojav, ki ga je treba odpraviti, hkrati pa o njih razmišlja v negativni luči in jih stigmatizira. Ko posameznik ostane brez doma, ga družba označi kot »brezdomca« in ga s tem razvrednoti kot posameznika. Biti označen kot brezdomec pomeni biti manjvreden, saj ta identiteta vključuje številne stereotipne lastnosti (prav tam).

2.5.1 Pogosti povzročitelji nasilja nad brezdomnimi osebami

Mthembu in sodelavci (2025, str. 16) izpostavljajo, da odklonilen odnos do brezdomnih oseb in njihova vidnost prispevata k večjemu tveganju, da postanejo žrtve nasilja. Avtorji v svoji raziskavi (2025, str. 6–7) ugotavljajo, da so najpogostejši povzročitelji nasilja nad brezdomnimi osebami ravno osebe, ki imajo dom, torej pripadniki širše družbe. Neposredno nasilje najpogosteje izvajajo moški, mlajši od 30 let (prav tam). Pogosto nasilje izvajajo tudi različni obrtniki in podjetniki, kadar se brezdomne osebe zadržujejo v bližini njihovih poslovnih prostorov. Svoje ravnanje opravičujejo s tem, da brezdomne osebe, ki beračijo, spijo ali zgolj obstajajo v javnem prostoru ter so po njihovem mnenju umazane in neurejene, odganjajo potencialne stranke in škodujejo njihovemu poslovanju (prav tam).

Omenjeni avtorji (prav tam) ugotavljajo, da so pogosti povzročitelji nasilja nad brezdomnimi osebami tudi policisti in varnostniki. Ti izvajajo neupravičen nadzor in restriktivne ukrepe (prav tam). Brezdomne osebe se zavedajo, kdaj je posredovanje različnih nadzornih služb upravičeno in kdaj ne, vendar nimajo dovolj moči, da bi se zaščitile pred neupravičenimi ukrepi. Pogosto doživljajo, da jim policija namenja pretirano pozornost in da policisti do njih pristopajo brez utemeljenega razloga (prav tam). Policisti jih kaznujejo zaradi vedenj, ki izhajajo iz življenjskih okoliščin brezdomstva in nad katerimi brezdomne osebe pogosto nimajo veliko nadzora. Kaznujejo jih zaradi spanja na javnih površinah, uživanja alkohola na javnih mestih, uriniranja na javnih površinah in manjših kraj hrane (prav tam). Kot neupravičene intervencije avtorji navajajo tudi preiskovanje osebnih stvari in teles brezdomnih oseb ter zahteve, da se morajo preseliti drugam. Takšne intervencije lahko vodijo tudi v policijsko nasilje, ki se kaže v fizičnih napadih, aretacijah brez razloga, grožnjah in verbalnem nasilju (prav tam). Policijsko nasilje nad brezdomnimi osebami vključuje tudi izsiljevanje brezdomnih žensk za spolne usluge v

zameno za obljubo, da se bodo izognile kazni (prav tam). Varnostne službe brezdomnim osebam zasegajo tudi osebne predmete, ki jim omogočajo dostojnejše življenje, kot so medicinski pripomočki, oblačila in spalne vreče (prav tam). Brezdomne osebe policije pogosto ne doživljajo kot službe, ki zagotavlja varnost, temveč kot službo, ki jih nadzoruje in kaznuje (prav tam).

Pomembna ugotovitev raziskave omenjenih avtorjev je tudi, da brezdomne osebe pogosto doživljajo fizično, verbalno in spolno nasilje s strani širše javnosti (prav tam). Med najpogostejše oblike fizičnega nasilja sodijo brce, udarci in metanje predmetov vanje (prav tam). Verbalno nasilje doživljajo na vsakodnevni ravni, saj jih mimoidoči žalijo, jim grozijo in izrekajo neprimerne komentarje. Ženske v večji meri doživljajo spolne zlorabe. Ob doživljanju nasilja in klicih na pomoč se mimoidoči večinoma obrnejo stran in nadaljujejo svojo pot, le redki pa jim priskočijo na pomoč (prav tam).

2.6 Vloga socialnega dela

Hopper, Bassuk in Olivet (2010, str. 80–83) ugotavljajo, da socialno delo, utemeljeno na razumevanju travme, predstavlja pomemben okvir za delo z brezdomnimi osebami, ki doživljajo nasilje. Socialne delavke in službe, ki delujejo po tem modelu socialnega dela, v svoje delo vključujejo ozaveščenost o travmi, poudarek namenjajo zagotavljanju varnega prostora, soustvarjajo priložnosti za prevzemanje nadzora uporabnikov nad svojim življenjem ter uporabljajo perspektivo moči (prav tam). Pomembno je tudi grajenje zaupanja med socialnimi delavci in uporabniki, saj imajo številne brezdomne osebe negativne predhodne izkušnje z različnimi formalnimi službami. Pri zagotavljanju podpore sta pomembna kontinuiteta in ustvarjanje stabilne mreže pomoči (prav tam). Mešl in Omladič Ograjenšek (2006, str. 135) navajata splošne cilje intervencij pri delu z osebami, ki so doživele travmatične dogodke. Ti cilji so: zmanjšanje intenzivnosti stresa, zaščita pred dodatnimi stresorji, pomoč pri organiziranju in mobiliziranju moči (v sebi, družini in skupnosti), strokovna psihosocialna podpora ter ublažitev oziroma preprečevanje neprilagojenega vedenja in čustvenih zlomov v prihodnje (prav tam). Prav tako naj socialne delavke upoštevajo posebne cilje, ki so odvisni od posameznika in konkretne situacije. Ti cilji so: neposredno in čim hitrejše delo na problemu, obnovitev prejšnje stopnje psihosocialne prilagoditve okolju, v katerem posameznik živi, razumevanje vloge zunanjih dejavnikov, ki so privedli do krize, razumevanje osebnostnih

značilnosti, ki vplivajo na razvoj krize, ter opremljanje osebe z novimi viri moči, ki ji bodo v pomoč pri morebitnih prihodnjih krizah (prav tam).

Posebno vlogo ima tudi terensko delo, pri katerem se brezdomna oseba in socialna delavka ne srečata v pisarni, temveč v »naravnih« življenjskih prostorih brezdomne osebe (Dekleva in Razpotnik, 2007, str. 91). Flaker (2024, str. 59) kraj srečanja opredeljuje kot presečišče poti med dvema življenjskima svetovoma. Pisarne socialnim delavkam nudijo priročnost in občutek varnega prostora, vendar lahko pri uporabnikih vzbudijo občutek nelagodja zaradi predpostavljenih in dejanskih pravil ter pričakovanj glede vedenja (prav tam). S srečevanjem v »naravnih« življenjskih prostorih uporabnika se zmanjšujejo razlike v moči ter institucionalna pričakovanja (prav tam).

Dekleva in Razpotnik (2007, str. 91) izpostavljata metodična načela terenskega dela v kontekstu dela z brezdomnimi osebami: načelo neinvazivnosti in dialoga, načelo srečevanja v življenjskih prostorih brezdomnih oseb, ki omogoča nastanek zaupnejšega in bolj odprtega odnosa ter preprečuje nepotrebne odnose premoči, kontinuiteto in stabilnost odnosa s strani socialne delavke, spontano strukturo srečanj, izhajanje iz motivov in motivacije brezdomnih oseb, medsebojno učenje, oblikovanje skupnih ciljev, neobsojanje, iskreno zanimanje za posameznike, s katerimi se srečujejo socialne delavke, dovolj časa, srečevanje z brezdomnimi osebami v različnih terminih in kontekstih ter spoštovanje do brezdomnih oseb (prav tam).

Dekleva in Razpotnik (2009, str. 264–265) ugotavljata tudi, da se individualno delo z brezdomnimi osebami v dnevnem centru Društva za pomoč in samopomoč brezdomcev Kralji ulice le redko začne tako, da bi uporabnik pristopil do strokovne delavke s specifičnim izzivom, ki bi ga želel reševati. Pogosteje se brezdomna oseba in strokovna delavka srečujeta ter gradita odnos preko drugih aktivnosti, ki jih ponujajo Kralji ulice. Tako se zbližata in vzpostavita medsebojno zaupanje, posledično pa se začnejo odpirati različne delovne teme, ki so za uporabnika pomembne. Tako strokovna delavka kot uporabnik lahko predlagata, da se bolj sistematično lotita reševanja določenega izziva (prav tam). Avtorja opozarjata, da je individualno delo, usmerjeno v specifične instrumentalne definicije problemov, zelo redko. Čačinovič Vogrinčič in sodelavke (2022, str. 22) tak tip odnosa, pri katerem ne gre za soustvarjanje dosegljivih in uresničljivih rešitev, opredelijo kot v nadaljevanje pogovora usmerjen pogovor. Navajajo, da je takšen odnos potreben, kadar ima posameznik razvite neučinkovite strategije preživetja ali izkušnje ponižanja ter najprej potrebuje čas in varen prostor, da bi bolje spoznal samega sebe in začel pisati novo življenjsko zgodbo (prav tam).

Medtem pa Dekleva in Razpotnik (2009, str. 264–265) navajata, da so izzivi brezdomnih oseb vedno kompleksni, medsebojno prepleteni in umeščeni v kontekst socialne izključenosti. Posledično usmerjenost zgolj v specifično rešitev ni realistična, vzdržna niti mogoča, kot je to lahko pri uporabnikih, ki imajo izziv le na enem področju svojega življenja in si lahko pomagajo z viri moči na drugih področjih (prav tam).

Grebenc (2020, str. 178) prikaže glavne potrebe brezdomnih uporabnikov drog in hkrati načrt odgovorov:

Tabela 2: Glavne potrebe brezdomnih uporabnikov drog in načrt odgovorov

Kontekst potreb	**Kazalniki potreb**	**Načrt odgovorov/storitve**
Materialni kontekst kakovosti življenja	Materialna preskrbljenost: stanovanje, dohodek in premoženje, življenjske potrebščine	»Najprej stanovanje«, programi nastanitvene podpore, integrirane službe
Zdravstveni kontekst kakovosti življenja	Fizično in duševno zdravje	Terenske zdravstvene storitve, prilagojena obravnava, multidisciplinarni mobilni timi
Normalizacija bivanja	Socialni stiki, vednost in izobrazba, mobilnost in statusi	Integrirane oblike delovanja, osebne oblike dela, programi približevanja običajnemu življenju
Področje specifičnih potreb in tveganj (konteksti uporabe drog)	Droge, rutine in rituali, zasvojenost	Interdisciplinarni programi v skupnosti in ustanovah, programi preprečevanja in zmanjševanja škode, programi nadzorovane uporabe drog
Odnosi in stališča v okolju	Konflikti in interakcijski prekrški, predsodki in stereotipi, politike	Razumljivi sistemi pomoči, osebni spremljevalci (zagovorništvo), programi destigmatizacije, dialog (razumevanje potreb uporabnikov in skupnosti)
Golo preživetje in stališča v okolju	Ogroženost in nevarnosti, dostopnost osnovnih življenjskih dobrin, dostopnost služb pomoči	Programi zagotavljanja varnosti, terenski programi, krizni timi in prva pomoč, programi za preprečevanje nasilja

Večina brezdomnih oseb doživlja izzive na vseh področjih uresničevanja svojih potreb. Pomoč mora biti zato prilagojena posamezniku in njegovi specifični situaciji, hkrati pa mora biti celostna, kar pomeni, da zajema vsa področja, na katerih se pojavljajo izzivi. Osredotočanje le na eno področje pomeni zgolj začasne rešitve (prav tam).

Podobno ugotavljajo tudi Turner, Funge in Gabbard (2018, str. 6). Socialne službe morajo biti zasnovane tako, da odgovorijo na številne in kompleksne potrebe brezdomnih oseb. To vključuje individualno pomoč in svetovanje, pomoč družinam, nastanitveno podporo, podporo pri urejanju zaposlitve ter praktično pomoč v smislu zagotavljanja hrane in osnovnih

življenjskih potrebščin (prav tam). Cilj služb mora biti zagotavljanje varnosti in povečevanje socialne vključenosti brezdomnih oseb, saj se z doseganjem teh dveh ciljev zmanjšujejo tveganja, povezana z brezdomstvom, posledično pa se zmanjša tudi možnost ponovne viktimizacije (prav tam).

Socialne delavke morajo ustvarjati tudi možnosti za razvijanje medvrstniške podpore. Medvrstniška podpora je na področju brezdomstva pomembna, saj nekatere brezdomne osebe raje sodelujejo z drugimi brezdomnimi osebami, ker imajo podobne življenjske izkušnje in znanja, ki jih socialne delavke, ki niso doživele brezdomstva, morda nimajo (Magwood idr., 2019, str. 23).

Enako pomembno je tudi delovanje na makroravni. Socialne delavke prevzemajo vlogo zagovornic ter širšo javnost ozaveščajo o strukturnih vidikih brezdomstva, s čimer lahko prispevajo k zmanjšanju diskurza o brezdomstvu kot posledici individualnih pomanjkljivosti (Turner idr., 2018, str. 7). Prav tako imajo lahko ključno vlogo pri seznanjanju javnosti s tem, da ne obstaja enotna stereotipna podoba brezdomnih oseb, temveč da gre za unikatne posameznike s svojimi zgodbami, potrebami in željami (prav tam). Pozitiven vpliv ima tudi implementacija koncepta »Najprej stanovanje« v prakso. Stabilna in varna nastanitev predstavlja osnovo, da se lahko brezdomne osebe zaščitijo pred vsakodnevnim nasiljem in začnejo uspešno urejati tudi druga področja svojega življenja (prav tam).

Pozitivna pridobitev za Slovenijo je tudi prva Strategija za preprečevanje in končanje brezdomstva v Sloveniji 2025–2035 (*Strategija za preprečevanje in končanje brezdomstva v Sloveniji 2025–2035*, 2024), ki sledi konceptu »Najprej stanovanje« in stanovanje obravnava kot temeljno človekovo pravico. Cilj Strategije je do leta 2035 odpraviti brezdomstvo, za kar si prizadeva z razvojem in zagotavljanjem mreže neprofitnih stanovanj ter drugih trajnih in dostopnih oblik bivanja, razvojem raznolikih oblik podpore za osebe z izkušnjo brezdomstva, preprečevanjem tveganj za brezdomstvo ter sodelovanjem z različnimi sektorji na različnih ravneh (prav tam).

3 FORMULACIJA PROBLEMA

Idejo za raziskavo sem dobila med opravljanjem prakse v 3. in 4. letniku na Društvu za pomoč in samopomoč brezdomcev Kralji ulice. Med prakso sem sodelovala s številnimi brezdomnimi osebami, spoznavala njihove življenjske zgodbe, izzive in tudi vire moči, ki jim omogočajo preživetje.

Pogosto so pripovedovali tudi o doživljanju nasilja v vsakdanjem življenju, kar me je spodbudilo, da raziskavo opravim prav o tej temi. Ob pogovorih z različnimi brezdomnimi osebami sem spoznala, da nasilje doživljajo pogosto, da obstajajo različni povzročitelji nasilja, da se na nasilje različno odzivajo ter da nenehna izpostavljenost nasilju vodi do različnih kratkoročnih in dolgoročnih negativnih posledic. Nasilje nad brezdomnimi osebami je v družbi pogosto normalizirano in spregledano, z različnimi ukrepi, ki kriminalizirajo brezdomstvo, ter neposrednim nasiljem pa celo spodbujeno. V javne prostore je v urbanih okoljih usmerjenih veliko interesov, posledično pa prihaja do regulacije in omejevanja neželenih vedenj. Takšni ukrepi niso neposredno namenjeni brezdomnim osebam, vendar jih neposredno občutijo zaradi svoje odvisnosti od javnih prostorov (Košan, 2020, str. 59). Značilno je tudi, da se kriminalizacija brezdomstva pospešeno odvija v času gospodarskih kriz, saj države želijo prikriti vidnost revščine in brezdomstva ter se izogniti prevzemanju odgovornosti za socialna vprašanja in spoštovanje človekovih pravic (prav tam).

V Sloveniji sta bila v letih 2025 in 2026 sprejeta dva takšna restriktivna ukrepa: spremenjeni Zakon o varstvu javnega reda in miru ter Zakon o nujnih ukrepih za zagotavljanje javne varnosti. Prvi kaznuje prenočevanje in beračenje na javnih krajih (*Zakon o varstvu javnega reda in miru*, 2025), na osnovi drugega pa je prišlo do rubeža denarne socialne pomoči z namenom plačevanja preteklih glob (Finančna uprava Republike Slovenije, 2026). V začetku aprila je Ustavno sodišče ta ukrep začasno zadržalo, vendar ga še ni določilo za protiustavnega (Ustavno sodišče začasno zadržalo rubeže denarnih socialnih pomoči, 2026).

Brezdomne osebe se le s težavo umaknejo iz nasilnih situacij, saj njihov življenjski prostor – torej ulica ali zavetišče – hkrati predstavlja prostor, kjer doživljajo nasilje. Število brezdomnih oseb presega kapacitete nastanitvenega programa društva Kralji ulice, čakalne dobe za dodelitev bivalne enote pa so neprimerno dolge (Dekleva in Razpotnik, 2020, str. 163).

Kljub temu razvijajo različne prilagoditvene strategije, strategije preživetja in vire moči. Vedno znova sem bila presenečena nad odpornostjo svojih sogovornikov, njihovo iznajdljivostjo in vztrajnostjo.

V raziskavi se osredotočam na značilnosti in okoliščine nasilja, odzive na nasilje, strategije preživetja ter vlogo socialnega dela. Osrednji pomen namenjam spoznavanju in upoštevanju lokalnega znanja ter uporabniških izkušenj. Lokalno znanje pomeni znanje in izkušnje ljudi v njihovem okolju ter vsakdanjem življenjskem svetu, ki izhajajo iz njihovih življenjskih izkušenj (Poštrak, 2018, str. 132–133). Uporabniška perspektiva je ključna za socialno delo, saj legitimira resničnosti in znanje oseb, ki so bile zgodovinsko zatirane in izključene iz procesov odločanja. Z upoštevanjem uporabniške perspektive v ospredje postavljam glasove brezdomnih oseb, ki imajo izkušnje z nasiljem. S tem zagotavljam, da moji rezultati ne bodo izhajali le iz spoznanj znanstvenih strokovnjakov, temveč tudi iz izkušenj sogovornikov (Videmšek in Kodele, 2019, str. 256–257). Z upoštevanjem uporabniške perspektive se z diplomskim delom zavezujem k sprejemanju in upoštevanju več resnic ter iskanju vključujočih in pozitivnih praks socialnega dela (prav tam).

Nameni raziskave so spoznavanje in upoštevanje lokalnega znanja brezdomnih oseb, ozaveščanje o nasilju, raziskovanje vloge socialnega dela skozi uporabniško perspektivo ter prizadevanje za pozitivne in vključujoče prakse socialnega dela in zmanjševanje stigmatizacije brezdomnih oseb.

3.1 Raziskovalna vprašanja

1. S katerimi oblikami nasilja se soočajo brezdomne osebe?
2. Kakšne so značilnosti nasilnih situacij, s katerimi se soočajo brezdomne osebe?
3. Kako se brezdomne osebe odzivajo na nasilne situacije?
4. Katere oblike samopomoči uporabljajo brezdomne osebe, ko doživljajo nasilje?
5. Kaj si brezdomne osebe želijo od socialnih delavk, ko gre za situacije, povezane z nasiljem?

4 METODOLOGIJA

4.1 Vrsta raziskave

Raziskava je kvalitativna, saj osnovno izkustveno gradivo predstavljajo besedni opisi in pripovedi brezdomnih oseb o njihovih izkušnjah z nasiljem (Mesec, 2023/2024, str. 11). Z raziskavo sem iskala intenziven stik z običajnimi situacijami, ki odražajo vsakdanje življenje brezdomnih oseb. Proučevala sem njihovo razumevanje, razlaganje in odzivanje na nasilne situacije. Z raziskovanjem sem si prizadevala pridobiti celosten vpogled v kontekst nasilja, ki ga doživljajo brezdomne osebe. S pozornostjo, empatičnim razumevanjem in odsotnostjo predsodkov sem »od znotraj« raziskovala zaznave brezdomnih oseb v povezavi z doživljanim nasiljem (Kordeš in Smrdu, 2015, str. 15).

Raziskava je tudi empirična, saj sem s pristopom spraševanja zbirala novo, neposredno izkustveno gradivo (Mesec, 2009, str. 84).

4.2 Merski instrument

Merski instrument predstavljajo smernice za delno strukturiran intervju. Smernice vključujejo 21 vprašanj odprtega tipa, ki so razdeljena na pet tem: izkušnja brezdomstva, izkušnje z nasiljem, značilnosti in okoliščine nasilja, odzivi na nasilje in strategije preživetja ter formalni viri pomoči in vloga socialnega dela. Merski instrument je vključen v poglavju Priloge.

4.3 Opredelitev enot raziskovanja – populacija, vzorec

Populacijo v raziskavi predstavljajo brezdomne osebe v Sloveniji, ki imajo izkušnje z doživljanjem nasilja. Vzorec je neslučajnostni, saj ni imela vsaka brezdomna oseba enake možnosti, da se uvrsti vanj (Mesec, 2009, str. 153–154). Uporabila sem priročni vzorec, saj sem podatke zbirala v dnevnem centru Društva za pomoč in samopomoč brezdomcev Kralji ulice, kjer so mi bili intervjuvanci najbolj dostopni. Vzorec so sestavljale štiri osebe.

4.4 Zbiranje podatkov

Metoda za zbiranje podatkov je bil intervju, in sicer delno strukturiran intervju. To metodo sem uporabila, ker so mi vnaprej pripravljena okvirna vprašanja nudila večjo orientacijo med

izvedbo, hkrati pa je metoda dovolj fleksibilna, da sem imela dovolj svobode za prilagajanje vprašanj pripovedim posameznih intervjuvancev (Banjac, 2020, str. 76).

Načrt raziskave sem predstavila vodji dnevnega centra Društva za pomoč in samopomoč brezdomcev Kralji ulice med opravljanjem prakse decembra 2025. Dogovorili sva se, da lahko intervjuje opravljam z uporabniki Društva za pomoč in samopomoč brezdomcev Kralji ulice. Podatke sem zbirala marca 2026. Opravila sem štiri intervjuje.

Intervjuje sem opravljala v okoljih, ki so jih izbrali intervjuvanci, z namenom, da bi se med intervjujem počutili čim bolj prijetno. Tako sem dva intervjuja izvedla v neposredni bližini dnevnega centra Kraljev ulice, enega v Miklošičevem parku, enega pa v bližini AKC Metelkova. Intervjuji so trajali od pol ure do ure in pol. En intervju je bil opravljen v dveh delih, ker je imel intervjuvanec med opravljanjem prvega dela intervjuja drugo nujno obveznost. Vsi ostali intervjuji pa so bili opravljeni v enem delu.

Med enim intervjujem je bil intervjuvanec v drugačnem stanju zavesti. Ta intervju ni vključen v raziskavo, saj nama ni uspelo vzpostaviti skupnega razumevanja. Med zbiranjem podatkov sem zaznala, da so se po štirih intervjujih podatki začeli ponavljati, zato sem po štirih opravljenih intervjujih zaključila zbiranje podatkov.

Vsem intervjuvancem sem pred začetkom zbiranja podatkov predstavila informirano soglasje za sodelovanje v raziskavi in za snemanje intervjuja, ki se nahaja v Prilogah. Intervjuvanci so si informirano soglasje tudi prebrali in imeli možnost postavljati vprašanja v povezavi z raziskavo. Intervjuje sem opravljala le z osebami, ki so podale pisno soglasje za sodelovanje v raziskavi in za snemanje intervjuja.

4.5 Obdelava podatkov

Zbrano gradivo sem kvalitativno analizirala, kar pomeni, da sem poskušala razbrati pomen posameznih opisov in izjav (Mesec, 2023/2024, str. 114). Najprej sem vse posnetke intervjujev prepisala in transkripte ustrezno označila s šiframi. Transkripte sem najprej odprto kodirala, kar pomeni, da sem vse izjave natančno prebrala in jim pripisala kode (pojme), podkategorije, kategorije, nadkategorije in na koncu teme. Sledilo je osno kodiranje, kjer sem proučevala odnose znotraj kategorij ter odnose med nadkategorijami in kategorijami v isti temi (prav tam, str. 118–121).

4.6 Etika v raziskovanju

Sodelovanje v raziskavi je bilo prostovoljno in anonimno, z vsemi zbranimi podatki pa sem ravnala zaupno ter jih uporabljala le za potrebe raziskave. To sem opisala tudi v pisnih informiranih soglasjih, ki sem jih predstavila vsem zainteresiranim intervjuvancem. Podatke sem zbirala izključno pri intervjuvancih, ki so v to pisno privolili v soglasju. Informirana soglasja predstavljajo temelj etičnega raziskovanja, saj intervjuvancem omogočajo, da se seznanijo z namenom raziskave, njihovimi nalogami, če se odločijo za sodelovanje v raziskavi, morebitnim nadomestilom, tveganji in koristmi ter kontaktnimi osebami, s katerimi lahko stopijo v stik v primeru dodatnih vprašanj. Pred intervjuji sem omogočila tudi postavljanje dodatnih vprašanj ali morebitnih dilem, tako da so bili potencialni intervjuvanci v celoti informirani ter so se zavestno in prostovoljno odločili, ali želijo sodelovati ali ne. Vse pridobljene podatke sem anonimizirala, tako da zbranih podatkov ni mogoče povezati z intervjuvanci. Zbirala sem le tiste podatke, ki so bili potrebni za raziskavo (*Smernice etičnega ravnanja pri raziskovalnem delu z ljudmi*, 2025).

Raziskovala sem izkušnje z nasiljem, kar bi bilo lahko za intervjuvance obremenjujoče, zato sem jim dodatno ponudila možnost odmora med intervjujem ter možnost refleksije ali razbremenilnega pogovora po koncu intervjuja, če bi si to želeli.

Pomemben etični vidik mi predstavlja tudi vstopanje v življenjske svetove uporabnikov z namenom raziskovanja, ki vsaj neposredno in kratkoročno bolj koristi raziskovalkam. Menim, da lahko to dilemo v določeni meri razrešim s tem, da sem zadnji dve leti opravljala prakso na Kraljih ulice, tako da sem nekatere intervjuvance poznala že iz tega konteksta. Zaviršek (1994) ugotavlja, da raziskovalke nad informanti izvajajo subtilno nasilje. Kot raziskovalka sem imela moč, da sem preusmerjala pogovor od tem, ki so bile morda za intervjuvance pomembne, k temam, ki so bile relevantne za raziskavo. Prav tako se je med opravljanjem intervjujev vzpostavil intenziven oseben stik, ki pa se je s koncem intervjuja prekinil. S tem, ko so mi intervjuvanci zaupali svoje izkušnje, so prepustili, da jih interpretiram v skladu s svojo presojo in znanjem (prav tam).

5 REZULTATI

5.1 Profili sogovornikov

Pri opravljanju intervjujev sem sogovornikom najprej zastavila nekaj uvodnih, spoznavnih vprašanj, s katerimi sem želela izvedeti več o njihovi trenutni življenjski situaciji in spoznati njihovo izkušnjo brezdomstva. Vsi intervjuvanci doživljajo dolgotrajno brezdomstvo, torej so brez stabilne nastanitve že več let. Skupno jim je tudi to, da so med svojo izkušnjo brezdomstva zamenjali več oblik bivanja, od bivanja pri prijateljih, v zavetišču in hostlih do bivanja v zaporu ter na prostem. Kot dejavnike za začetek brezdomstva so opisovali nasilje v družini, institucionalizacijo, zdravstvene težave in izzive, povezane z uporabo drog.

Njihove dnevne rutine so si podobne. V dopoldanskem času obiskujejo dnevne centre, namenjene brezdomnim osebam in uporabnikom drog, prejemajo metadonsko terapijo ter se ukvarjajo z aktivnostmi, ki jih omogoča Društvo za pomoč in samopomoč brezdomcev Kralji ulice (prodaja cestnega časopisa in prostovoljno delo). Po zaprtju dnevnih centrov pa se ukvarjajo s prostočasnimi aktivnostmi, kot so uporaba telefona, urejanje svojega prostora in druženje.

Njihovi vsakodnevni izzivi so v veliki meri povezani z brezdomstvom. Navajali so pomanjkanje zasebnosti, občutek bede, pomanjkanje volje do življenja, pogoste konflikte z drugimi brezdomnimi osebami, pomanjkanje denarja, zasvojenost, zdravstvene težave, smrti vrstnikov ter izzive, povezane z ohranjanjem trenutne oblike bivanja. Pomanjkanje možnosti je enega od sogovornikov prisililo, da je kradel zdravila iz lekarn in zdravstvenih domov, saj je s tem zadostil svojim potrebam po zdravilih, hkrati pa je zdravila preprodajal, kar mu je omogočalo zaslužek. Drug sogovornik je poročal, da mu je največ pomenila »streha nad glavo«, zato je celotno denarno socialno pomoč porabil za to, da je lahko spal v hostlih ali pri prijateljih, zaradi česar je bil prikrajšan za zagotavljanje drugih osnovnih potreb. Vsi sogovorniki imajo izkušnjo zasvojenosti in so vključeni v substitucijsko terapijo.

Moč črpajo iz različnih virov. Nekaterim jo dajejo osebnostne lastnosti, ki jih cenijo pri sebi. Moč črpajo tudi iz vzpostavljanja medosebnih odnosov, tako z drugimi brezdomnimi osebami kot tudi z zaposlenimi v dnevnih centrih, ki jih obiskujejo. Moč jim dajejo tudi njihove priljubljene aktivnosti, kot sta izleti v naravo in spremljanje aktualnega dogajanja. Črpajo jo

tudi skozi refleksijo preteklih preživetih izzivov, saj jim to daje občutek kompetentnosti. Nekateri izmed sogovornikov imajo tudi močno vero v pozitivne spremembe v prihodnosti.

5.2 Oblike nasilja, s katerimi se soočajo brezdomne osebe

Sogovorniki so poročali, da se med brezdomstvom najpogosteje srečujejo s psihičnim in fizičnim nasiljem.

5.2.1 Psihično nasilje

Pri psihičnem nasilju so pogosti prepiri, izsiljevanje, grožnje in poniževanje.

»Največ s tem izsiljevanjem: "Daj mi to, daj mi ono, daj mi tretje", če ne, te potem grdo gledajo. Drugače zdajle sem se tudi stepel, ko je prišlo do fizičnega napada, sem se moral braniti.« (Intervju 3).

Sogovornik, ki na skrivaj živi pri mami, je poročal o slabem odnosu z njo, konfliktih in grožnjah z izselitvijo.

»Mama me stalno meče ven, mama hoče, da bi redno delal. Mama hoče, da bi stalno skrbel zase. Mama hoče, da bi šel od doma.« (Intervju 2).

»Ali je to psihično nasilje od moje mame, ki me šunta proti fotru. Mi očita fotrove napake in vse ostalo.« (Intervju 2).

5.2.2 Fizično nasilje

Glede fizičnega nasilja so poročali o pretepih, ruvanju, prerivanju, napadih, brcanju, lovljenju, pa tudi o streljanju in ubojih.

5.2.3 Ekonomsko nasilje

Poročali so tudi o pogostih krajah osebnih predmetov in denarja. Oblike in vrste nasilja so pogosto med seboj povezane oziroma je v eni nasilni situaciji prisotnih več vrst nasilja. Tako lahko prepirom ali poskusom kraje sledi fizično nasilje, na napad pa se odzovejo s protinapadom oziroma poskusom samoobrambe.

»Vse se vzame, kar ni roka gor položena. Ful je kraje, to moraš vedeti, vse se ukrade.« (Intervju 1).

En sogovornik je poročal tudi o prisilnem slačenju oblačil, vendar tega ni opredelil kot spolno zlorabo.

»Pri meni se je bolj ali manj vse vrtelo okoli denarja. Pretepli so me, ko so me oropali. Vrgli so me na tla in sem bil v treh, petih sekundah gol. Potrgali so z mene oblačila.« (Intervju 4).

5.2.4 Nasilje v zavetiščih

Večina sogovornikov poleg nasilja na ulici doživlja nasilje tudi v svojih zatočiščih, torej prostorih, ki naj bi bili varni in jim omogočali mirno bivanje. Sogovornika, ki bivata v bivalnih enotah, sta oba poročala o izsiljevanju, fizičnem nasilju in grožnjah sostanovalcev.

»Veliko je verbalnih konfliktov, tudi fizično sem bil že dvakrat napaden. Dobesedno me je človek enkrat napadel, ker nisem hotel kupiti tablete od njega.« (Intervju 4).

»Pa tudi tam ni varno, ker imamo enega Žana (izmišljeno ime), ki kar z nožjo skače gor in dol. Ves čas ima nož pri sebi. Kavo kuhaš, on ti pa z nožem tam.« (Intervju 3).

Na osnovi izkušenj sogovornikov tako sklepam, da se nasilje ne dogaja le neposredno na ulicah, temveč tudi v njihovih nastanitvah, kar pomeni, da nimajo prostora, kjer bi lahko živeli brez nasilja.

5.2.5 Diskriminacija

Posebna oblika nasilja, ki jo doživljajo sogovorniki, je tudi diskriminacija. Eden izmed sogovornikov je opisal več primerov diskriminacije s strani socialne delavke na centru za socialno delo. To je še posebej zaskrbljujoče, saj je socialna delavka s svojimi dejanji ogrozila sogovornikovo pravico do zdravstvenega zavarovanja, prejemanja denarne socialne pomoči ter predpisanih zdravil. Sogovornik ni bil obveščen o obveznostih v povezavi s sodelovanjem na centru za socialno delo, kar ga je spravilo v eksistenčno stisko.

»Neke nove papirje hočejo in potem tega papirja ni, sem brez zavarovanja ostal zaradi tega, skoraj brez socialne en mesec. In sem ji rekel, da bom brez hrane, da najemnine ne bom mogel plačati in bom potem imel celo sranje. Ona pravi: "Ne, nima veze, en mesec ti ne bom naredila,

ker nisi prinesel potrdila od psihiatrinje, da hodiš k psihiatru." Pa sploh mi ni rekla, da naj ta papir prinesem, razumeš. V glavnem jaz jokam, nič ne pomaga, potem pa sem rekel: "Glejte gospa, jaz bom brez zdravil ostal, meni se bo odfukalo, ker imam shizofrenijo, in bom v Polju pristal brez zavarovanja, kaj pa naj potem naredim?"« (Intervju 3).

Diskriminacija je povezana tudi s statusom uporabnika drog oziroma alkohola, kar je za enega sogovornika pomenilo, da se policisti niso odzvali na njegovo prijavo nasilja, temveč so ga namesto tega preiskali in mu napisali kazen za posedovanje marihuane. Drugemu sogovorniku pa voznik avtobusa ni dovolil vstopa na avtobus, ker je presodil, da je v stanju opitosti, medtem ko se je sogovornik dejansko spopadal z resnim zdravstvenim zapletom.

»Jaz hodim naprej, pa se tam 100 metrov pred mojim domom dobiva, in veš, kaj je bila prva stvar, ki jo je ta kriminalist vprašal. Ne, kdo sta ta dva fanta, ki sta mi grozila, ampak kaj imam prepovedanega pri sebi. In sta mi našla za joint trave, sem imel pri sebi, in sem jaz dobil kazen za travo, pa niti malo nista vprašala, kakšna sta ta ilegalca, kje se nahajata. Ni ju zanimalo, da izsiljujeta ljudi, samo to, kar imaš prepovedanega pri sebi.« (Intervju 4).

»Hotel sem iti na trolo, pa me ni gor spustil, ker je mislil, da sem pijan, ampak jaz dejansko nisem mogel hoditi. In enega ni bilo, da bi me vprašal: "Človek, kaj ti je? A rabiš pomoč?"« (Intervju 4).

5.2.6 Izkušnje z nasiljem pred nastopom brezdomstva

Za nekatere sogovornike se izkušnje z nasiljem niso začele v času brezdomstva, temveč že prej, v otroštvu. Dva sogovornika sta izkušnje nasilja v otroštvu in mladosti povezala z začetkom brezdomstva. En sogovornik je doživljal fizično in psihično nasilje s strani očeta, ki je bil hkrati nasilen tudi do sogovornikove mame.

»Doma smo se skozi kregali. Doma sem se kot otrok prvič srečal z nasiljem, ko ravno o nasilju govorimo. Oče je bil zelo nasilen, pil je. Nasilen do mame, mene … Potem pa je, hvala bogu, to zdaj tako grdo rečem, ampak hvala bogu, zbolel, obraba vretenc pa sladkorna, in potem je nehal biti fizično nasilen, ampak verbalno nasilen je bil pa še naprej.« (Intervju 3).

Drug sogovornik pa je doživljal nasilje v vzgojno-izobraževalnem zavodu. Doživel je fizično in psihično nasilje ter spolno zlorabo.

»Fizično, psihično, nasilje v vsakem smislu. Tudi do posiljevanja je prišlo. Mene je en tam za žilo utripalko ugriznil in me posilil.« (Intervju 1).

Eden izmed sogovornikov je bil priča tudi vojnemu nasilju med vojno na Hrvaškem, kjer se je skoraj eno leto skrival, da ne bi postal žrtev vojne. Kasneje pa je doživel izrazito ekonomsko nasilje in bil žrtev korupcije, saj je zaradi afere Čista lopata izgubil svoja denarna sredstva.

»V bistvu sem imel do poletja 2008 veliko, ne veliko, ampak za moje pojme dovolj. In če takrat ne bi srečal Zidarja, verjetno poznaš to skupino, Zidar pa Tovšakova, naša slavna avtocesta. No, tam sem pogrnil, tako da se je moja finančna stabilnost zelo omajala.« (Intervju 4).

Ugotavljam, da imajo sogovorniki izkušnje z vsemi oblikami nasilja, torej s fizičnim, psihičnim in spolnim nasiljem. Nasilje ni vezano le na ulico, temveč tudi na njihove prostore bivanja. Nasilje v obliki diskriminacije doživljajo s strani ustanov, tudi takšnih, ki naj bi nudile pomoč ob doživljanju nasilja. Izkušnje z nasiljem se pogosto začnejo v mladosti in lahko pomembno prispevajo k začetku brezdomstva.

5.3 Značilnosti nasilnih situacij, s katerimi se soočajo brezdomne osebe

Sogovorniki so izpostavili, da se je v času brezdomstva nasilju nemogoče izogniti. Vsi so poročali, da je nasilje v njihovih življenjih zelo pogosto; od nekajkrat na teden do vsak dan so bodisi udeleženi v nasilju bodisi so priča nasilnim situacijam. Izkušnja enega sogovornika je bila, da zaradi hitrega spreminjanja situacij na ulici ne more določiti potencialnih storilcev in žrtev nasilja. Drugi pa je menil, da je za nasilje vedno prisoten razlog.

5.3.1 Povzročitelji nasilja

Sogovorniki so navajali, da je v njihovih življenjih povzročiteljev nasilja več, nihče pa ni navedel le enega povzročitelja nasilja. Kot povzročitelje nasilja so navedli druge brezdomne osebe, znance, neznance, sostanovalce in dilerja. Več sogovornikov je navedlo, da so brezdomne osebe, ki hkrati uporabljajo alkohol, bolj nasilne od tistih brezdomnih oseb, ki uporabljajo droge oziroma ne uporabljajo psihoaktivnih substanc. Sogovorniki, ki so doživljali nasilje že pred brezdomstvom, so kot povzročitelje navedli tudi družinske člane, partnerko ter učitelje in sošolce v zavodu.

»Mislim, da bolj ali manj je zmeraj vse prisoten alkohol. Mislim, da je to dosti bolj taka stvar, po kateri je človek agresiven kot pa po raznoraznih tabletah ali pa travi.« (Intervju 4).

»Foter pa zdaj v odraslosti … se nisem stepel velikokrat, v bistvu je bila bolj obramba. Ampak to so začenjali in poznani in mimoidoči, vse živo je bilo.« (Intervju 3).

»Saj niso bili samo učitelji problem, bili so tudi drugi otroci problem, bili so starejši problem … Na ulici pa so bili to v glavnem alkoholiki, v to skupino pa sem določen čas spadal tudi jaz.« (Intervju 1).

5.3.2 Prostori nasilja in varni prostori

Glede prostorov, kjer se dogaja nasilje, so sogovorniki podajali podobne odgovore. Večina jih je navedla lokacije v centru Ljubljane, kjer se zadržuje večje število brezdomnih oseb. Najpogosteje so omenjali Metelkovo in dnevni center Društva za pomoč in samopomoč brezdomcev Kralji ulice, pa tudi Kongresni trg in podhod Ajdovščina. Eden izmed sogovornikov je kot prostor nasilja opredelil celoten center Ljubljane. Izven območja centra pa so kot prostore nasilja opredelili bivalne enote in nekdanji samski dom na Litostrojski.

Zanimivo je, da so kot varen prostor opredelili dnevni center Društva za pomoč in samopomoč brezdomcev Kralji ulice, kar kaže na dvojno doživljanje, pri katerem se v prostoru, ki so ga opredelili kot nasilnega, hkrati počutijo varno. Sicer pa jim varen prostor predstavljajo njihovi kotički, kjer imajo zasebnost in nadzor nad dogajanjem.

5.3.3 Okoliščine nasilja

5.3.3.1 Negativni občutki, povezani z brezdomstvom

Kot okoliščino nasilja so sogovorniki navajali brezdomstvo in negativne občutke, povezane s takšno življenjsko situacijo. Sogovornik je pojasnil, da je nasilje prisotno zaradi občutka jeze in krivice pri brezdomnih ljudeh, te negativne občutke pa sproščajo skozi nasilno vedenje.

»Jeza na svet, jezen je na ne vem kaj in so mu vsi drugi krivi, samo on ni nič kriv, in potem on to nasilje, ne vem, kako bi rekel, pač da ven iz sebe. Ta agresija, ki se mu je nabrala zaradi jeze verjetno.« (Intervju 3).

5.3.3.2 Materialna prikrajšanost

Podobno tudi občutek bede, utesnjenosti in materialne prikrajšanosti vodi v nasilje.

»Beda pa to. En cent postane vreden tako kot ne vem, 1 dolar. Pa skupaj so natlačeni v tiste prostore, nobene zasebnosti.« (Intervju 1).

5.3.3.3 Posojanje materialnih sredstev in nezmožnost odplačevanja dolgov

Ravno materialna prikrajšanost pa prisili brezdomne osebe, da si med seboj posojajo denar in druga sredstva ter se zadolžujejo. Do nasilja prihaja, ko dolžnik ni zmožen odplačati svojih dolgov.

»Zato ker si ljudje stalno nekaj ali izposojajo ali jemljejo na puf. Gandžo kao: "Ti bom vrnil, ko dobim socialno," in potem dobi socialno in se skrije.« (Intervju 2).

»Recimo on (C), če ne bo meni pokazal nobenega feedbacka za te 3 evre, ne bo imel obraza spet, da bi prišel takole fehtat. "Kaj bi rad no? Evro. Kakšen evro? A lahka malo več?" To je skozi tako.« (Intervju 1).

5.3.3.4 Posedovanje zaželenih materialnih sredstev

Materialna prikrajšanost pa vodi tudi do tega, da so brezdomne osebe, ki imajo v lasti zaželene dobrine, pogosteje tarče nasilja.

»Ko sem iz tistih zdravstvenih domov kradel, so me potem drugi pogosto hoteli oropati za zdravila. Vedeli so, da imam ogromne količine zdravil in da jih nočem dati. Potem je en enkrat tak nož prinesel (pokaže z rokami dolžino približno 40 cm) in sem se prav spraševal, ali bi lahko še kaj večjega prinesel, ali prodajajo še kaj večjega, ali kujejo še kaj večjega, da bi prinesel … Ta zdravila so potem povzročila, da je bilo več nekih nasilnih situacij.« (Intervju 1).

5.3.3.5 Telesna šibkost

Dodatno tveganje predstavlja tudi to, da je brezdomna oseba zaznana kot šibka.

»Šibkost. Veš, jaz sem eno leto nazaj bil še na berglah, še par mesecev potem hoditi nisem mogel. In si je marsikdo privoščil določene stvari, ki si jih drugače ne bi. Pri meni se je bolj ali manj vse vrtelo okoli denarja, pretepli so me, ko so me oropali.« (Intervju 4).

5.3.3.6 Konfliktne situacije

Eden izmed sogovornikov ima izkušnjo, da lahko vsak konflikt vodi v nasilje.

»Kaj pa vem, vsaka konfliktna situacija je lahko nevarna.« (Intervju 4).

5.3.3.7 Uporaba alkohola

Podobno kot so uporabnike alkohola prepoznali kot povzročitelje nasilja, so uporabo alkohola opisali kot dejavnik tveganja za nasilje.

»Različni ljudje smo. Potem pa pride malo pijana glava, hitro pride do nasilja.« (Intervju 3).

»Tako da mislim, da je po mojem alkohol tisti faktor.« (Intervju 4).

Enako je bila uporaba alkohola okoliščina, v kateri se je odvijalo nasilje v otroštvu sogovornika.

»Oče je bil zelo nasilen, pil je.« (Intervju 3).

5.3.3.8 Življenje v instituciji

Sogovornik, ki je nasilje doživljal v vzgojno-izobraževalnem zavodu, je kot okoliščine nasilja navedel veliko starostno razliko med otroki, ki je vodila v to, da so se starejši otroci izživljali nad mlajšimi. Prav tako so učitelji v zavodu uporabljali nasilje, da so lahko nadzorovali skupine otrok. Namignil je tudi na spolne zlorabe deklic s strani fantov, ki naj ne bi bili sposobni nadzorovati svojih spolnih nagonov.

»Recimo učitelji v zavodu, zato da so lahko obvladali skupine, ko nas je bilo po 15 otrok recimo. Da smo imeli strahospoštovanje. Pretepli so me milijonkrat.« (Intervju 1).

»Tisti, ki so dvakrat, trikrat padli osemletko, so imeli tudi spolno slo. In potem so to na ženske obrnili, ker oni niso mogli do žensk kar tako priti.« (Intervju 1).

»Starejši so nas maltretirali, ker smo bili mlajši. Ampak šlo je za ogromno starostno razliko.« (Intervju 1).

5.3.4 Varovalni dejavniki

Kot varovalne dejavnike pri nasilju so sogovorniki navajali fizične lastnosti, kot so moč, višina in zmožnost samoobrambe.

5.3.4.1 Telesna višina

»Sem se sposoben braniti, jaz se tega zavedam. Zavedam se, da imam meter 90, marsikdo na ulici temu ni kos.« (Intervju 1).

5.3.4.2 Fizična moč in zmožnost samoobrambe

»Samo ko sem bil pa v zaporih, sem imel neprestano psihozo, da moram telovaditi, in jaz sem bil neverjetno fizično močen. In sem se lahko branil, zato me mogoče tudi niso toliko napadali. Ker ko si je nekdo zapomnil, da sem se jaz dobro branil, se ni več spravljal name, ker je bil tako večji upor.« (Intervju 1).

5.3.5 Vloga v nasilnih situacijah

5.3.5.1 Žrtve nasilja

Vsi sogovorniki so bili že večkrat v vlogi žrtve nasilja.

5.3.5.2 Povzročitelji nasilja

Nekateri sogovorniki ne povzročajo nasilja. Nekateri pa v nasilju sodelujejo pod vplivom alkohola, eden pa tudi, če je tako razpoložen.

»Tako da ja, se vmešam, če sem pijan ali pa če sem ravno v pravem moodu.« (Intervju 2).

5.3.5.3 Posredniki v nasilnih situacijah

En sogovornik se v nasilje vmeša tako, da poskuša spraviti narazen udeležence nasilne situacije z namenom, da bi se nasilje končalo.

»Po navadi dajem jaz ljudi narazen, jaz sem vedno on, ki je tako: "Dej pomiri se, prosim," pa grem med dvema, ki se tepeta: "Dej pejta narazen, dej pomirita se."« (Intervju 2).

5.3.6 Doživljanje nasilja in varnosti

5.3.6.1 Normalizacija doživljanja nasilja

Sogovorniki nasilje doživljajo kot vsakdanji del svojih življenj. En sogovornik je izrazil vpogled, da nasilje ne bi smelo biti nekaj običajnega, ker ima negativne posledice za žrtve.

»Absolutno je zame to nekaj čisto normalnega, obenem pa vem, da ni. Vem, da to lahko uniči osebo.« (Intervju 1).

5.3.6.2 Spreminjanje pogostosti nasilja skozi čas

En sogovornik ima izkušnjo, da je nasilje vse bolj prisotno in se stopnjuje. Ravno nasprotno pa ima drug sogovornik izkušnjo, da je nasilje že od nekdaj stalnica.

»Se mi zdi, da je vedno manj varno, vedno več nasilja je. Se mi zdi, da se to nasilje stopnjuje ali kako se naj izrazim. Zmeraj več ga je.« (Intervju 3).

»Vedno so se našli kakšni bedaki, ki so pili in koga mlatili brez veze. Ne vem, ne bom rekel, če mogoče ni res. Ampak mislim, da bi se znalo v teh mestih marsikaj dogajati.« (Intervju 4).

5.3.6.3 Odsotnost strahu

Kljub prisotnosti nasilja pa en sogovornik ne občuti strahu.

»Nobenega se ne bojim, nobenega se nikoli ne bom bal, tudi če bo dve glavi višji od mene.« (Intervju 2).

5.3.6.4 Vpliv mladostniških izkušenj z nasiljem na odraslost

Izkušnje nasilja v mladosti so pri sogovorniku povzročile, da vsakega moškega prepozna kot potencialnega povzročitelja nasilja.

»Na moškega vedno gledam kot na osebo, ki me bo napadla, ali se to vidi ali ne, jaz tako doživljam.« (Intervju 1).

5.3.6.5 Spremenjeno doživljanje nasilja

Doživljanje nasilja se spreminja z vstopom v »sceno«. Tako je sogovornik, ki se je opredelil za pacifista, ob začetku brezdomstva spoznal, da mu takšna drža ne omogoča varnosti.

»In ko sem ta film gledal, sem totalni pacifist postal. Ampak potem pa sem prišel v center in sem videl, da se je treba postaviti tudi zase. In takrat sem ugotovil, da imam to v sebi.« (Intervju 2).

5.3.7 Posledice nasilja

Vsi sogovorniki so navajali negativne posledice nasilja.

5.3.7.1 Posledice doživljanja nasilja v mladosti

Sogovorniki, ki so nasilje doživljali že v otroštvu, so navajali pozabo določenih situacij, bežanje od doma, uporabo drog, poslabšanje kakovosti življenja, travmo, nevzdržne razmere in močan spomin na dogodke.

»Potem sem začel na ulico bežati, ker nisem doma zdržal. Zaradi tega sem začel na ulico bežati, potem sem se začel drogirati in ta moj lajf je šel samo navzdol v bistvu. Bežanje od doma, bežanje od samega sebe.« (Intervju 3).

»Po mojem sem travmatiziran in bo tako ostalo do konca življenja. Tega mislim, da se ne bom nikoli znebil. Če sem star več kot 50 let pa se tega spomnim kot včeraj, potem se tega ne bom nikoli rešil.« (Intervju 1).

»Zaradi teh zavodov sem zdaj jaz manj strpen, preveč resno mogoče kaj vzamem, kar je mišljeno kot hec.« (Intervju 1).

5.3.7.2 Psihiatrična diagnoza

Zanimivo je tudi, da sta oba sogovornika, ki sta doživljala nasilje v otroštvu, prejela diagnozo hiperaktivnosti. Poročala sta, da se v šoli zaradi nasilja nista mogla zbrati, o nasilju nista poročala nikomur, osebje v ustanovah pa je to doživljalo kot znak psihiatrične motnje.

»Bil sem v drugem razredu in bil sem znan kot hiperaktiven. Sej zato sem bil že enkrat na zdravljenju in so mi predpisali neka zdravila, pa mi jih potem mati ni hotela dajati.« (Intervju 1).

5.3.7.3 Želje po kaznovanju povzročiteljev

Oba sogovornika, ki sta doživela nasilje v otroštvu, imata tudi močna čustva glede povzročiteljev. En sogovornik je bil vesel, ko je njegov oče zbolel, drugi pa si je želel ubiti svoje povzročitelje.

»Jaz sem šel tudi enkrat tja nazaj, z avtom sem se peljal … sem rekel, da nekoč se bom vrnil pa vse pobil, pa so morali policijo poklicati. Nekaj časa sem imel res tako mnenje, potem pa to izzveni, predolgo sem imel težave.« (Intervju 1).

5.3.7.4 Onemogočena dnevna rutina

Nasilje v času brezdomstva pa jim onemogoča opravljanje dnevnih rutin. En sogovornik je tudi izrazil strah, da bi bil žrtev uboja.

»Ma ja, tako zjutraj ne morem si v miru kave skuhati, ne morem v miru na sekret iti, ne morem se v miru počesati … Pa da bo ravno nate to jezo stresel, a ne. Ti si dober filter za to njegovo jezo, strah me je, da bi me zaklal.« (Intervju 3).

5.3.7.5 Institucionalizacija

Sogovorniki so bili tudi priča posledicam nasilja, ki so jih doživele druge brezdomne osebe. Te so vključevale zaporno kazen, denarno kazen in psihiatrično hospitalizacijo.

»Po vratih mi je razbijal in sem policijo klical, pa je kazen dobil, potem popoldne so ga pa v Polje odpeljali. Bil je par dni v Polju, pa je prišel nazaj in evo, že spet isto, spet z noži skače.« (Intervju 3).

5.3.8 Lokalno znanje

5.3.8.1 Umik, samozaščita in postavljanje mej

Skozi izkušnjo brezdomstva so sogovorniki pridobili tudi specifična znanja o nasilju. Pomembna so praktična znanja o tem, kako ravnati v nasilnih situacijah. Navajali so znanje o samozaščiti, umiku in postavljanju mej.

»Pa tudi tako, sam po sebi imam dovolj izkušenj, da znam takoj dopovedati, da si določenih stvari ne bom dopuščal.« (Intervju 4).

»To, da se znam umakniti, še najbolj.« (Intervju 3).

5.3.8.2 Predvidevanje nasilja

Skozi različne izkušnje so se naučili predvidevati nasilje.

»Veš, kako je, ko enkrat daš toliko čez, lahko precej predvidiš, kje se bo kaj zakuhalo.« (Intervju 1).

5.3.8.3 Kritičnost do nasilja

Pomembno spoznanje je tudi to, da nasilje ni rešitev za izzive.

»Potem sem pa videl, da to nasilje nikamor ne pelje, sem se pa ful umiril.« (Intervju 3).

5.3.9 Diskriminacija

Diskriminacijo so sogovorniki doživeli s strani policistov, neznancev, voznika avtobusa in socialnih delavk.

5.3.9.1 Socialne delavke na centrih za socialno delo

Oba sogovornika, ki sta doživela diskriminacijo s strani socialnih delavk, nista bila obveščena oziroma nista razumela svojih dolžnosti v zvezi s sodelovanjem na centru za socialno delo. Ena izmed socialnih delavk tega ni upoštevala, prav tako ni upoštevala življenjske situacije sogovornika in mu je s tem, ko ni želela podpisati odločbe, resno ogrozila življenjsko situacijo. Socialna delavka je odločbo podpisala šele potem, ko je sogovornik zagrozil, da bo o dogajanju obvestil novinarje.

»In jaz kličem na socialno, grozim z novinarji, ne vem kaj, ker me je ful zajebala. Pravi: "Ja, pridite podpisat," sem rekel: "A zdaj ali kaj, prej pa ne?", "Ja zdaj, če hočete." Jaz pa potem letim, podpišem, razumeš, in so mi potem takoj odločbo naredili, v petih minutah. A zjutraj sem bil pri njej in nič mi ni rekla: "Daj podpiši", ona je bila hinavsko tiho.« (Intervju 3).

Sogovorniki imajo tudi izkušnje, da je sodelovanje na centru za socialno delo omejeno na podpisovanje različnih dogovorov, pravega socialnodelovnega odnosa pa ni. Centra za socialno delo ne dojemajo kot smiselne podporne službe.

»Jaz pa tudi niti ne vem, kaj je sploh ta dogovor, enkrat na leto ga je treba obnoviti, ne vem kdaj, jaz tudi ne vem vsega kdaj. Kako naj to vem na pamet, valda človek pozabi. Pa on papir, pa ta papir, vedno hočejo neke nove papirje, pa sploh ne vem, da jih hočejo. Vedno nekaj zakomplicirajo.« (Intervju 3).

»Mi je normalno za pol leta naredila, prej ni mogla kao dva meseca, potem na koncu mi je pa v petih minutah naredila. A veš, to je čisto mimo.« (Intervju 3).

5.4 Odzivi brezdomnih oseb na nasilne situacije

5.4.1 Umik

Najpogostejši odziv sogovornikov na nasilje je umik iz nasilne situacije, o umiku so poročali vsi sogovorniki. Vsi sogovorniki znajo presoditi, kdaj jim v situaciji, v kateri se odvija nasilje, postane neprijetno in kdaj je čas, da zapustijo kraj dogajanja. Več sogovornikov je pojasnilo tudi, da se odzivajo glede na specifično situacijo. Včasih to pomeni, da nasilje opazujejo, včasih poskušajo razrešiti nasilno situacijo, včasih pa podajo svojo kritiko glede nasilja.

»Odmaknem se. Če ne vem, kaj je, stopim nazaj in samo gledam situacijo. Poskušam na način: "V čem je problem, bomo probali rešiti."« (Intervju 1).

»Je pa tudi odvisno, če še lahko sploh kritiziram. Zdaj, če bi bilo nasilje nad mano pa bi mi nekdo gobec zaprl, ne vem, če bi lahko tako kritiziral. Se pravi ja, normalno sem kritičen. Niti približno ne odobravam kakršnega koli nasilja. Čeprav še zmeraj mislim, da včasih ni enostavno drugače mogoče komu kaj dopovedati. Ampak odobravam pa ne, v nobenem primeru. Sicer pa se strogo izogibam, če se le da, tem situacijam.« (Intervju 4).

5.4.2 Načrtovanje odzivov

Sogovorniki zavestno usmerjajo svoje ravnanje, ko pride do nasilja. Eden izmed sogovornikov tako umirja sebe, ko pride do nasilja, in poskuša ravnati neagresivno. Drugi pa se včasih želi braniti z udarci, vendar se opominja, da je prostovoljec na Društvu za pomoč in samopomoč brezdomcev Kralji ulice ter da bi njegov nasilen odziv lahko pomenil izgubo prostovoljskega mesta. Vendar pa je samoobramba včasih neizogibna, predvsem kadar ni možnosti umika in bi žrtve v primeru neodzivanja na nasilje utrpele hude poškodbe.

»Sem se za prijatelja potegnil, onemu ni bilo to všeč in je skočil vame. Potem sem jaz onega vrgel na tla, on pa je mene tolkel. Potem me je pa model prijel za roko in ga nisem mogel tepsti, on pa je samo mene tepel. Držal me je pač in me nabijal v obraz.« (Intervju 3).

5.4.3 Klicanje policije in varnostnih služb

Nekateri sogovorniki imajo tudi izkušnje s klicanjem policije in varnostnikov ob doživljanju nasilja, vendar so z odzivi služb nezadovoljni, saj jih te niso zaščitile pred nasiljem oziroma so celo okrivile sogovornike za nastale situacije.

»Enkrat tudi v Lipi, pogledam čez okno in mi en čefur tam z nožem maha, jaz kličem policijo. Mi reče policaj "dokler te ne zakolje, jaz nič ne morem", pa sem mu rekel "kaj pa, če jaz prej njega?", pravi "to pa ne smeš, boš odgovarjal". Ma jebi se, razumeš, slabe izkušnje imam. Saj ti policaji, če je nasilje, kakšni pretepi, oni počakajo, da se vse neha, potem pa šele pridejo kazni pisat.« (Intervju 3).

»Ja nič. Samo (izmišljeno ime) je zadnjič poklical varnostnika in je varnostnik napizdil njega namesto tega Žana (izmišljeno ime). Žan je hitro v sobo spizdil, varnostnik je kao za brez veze prišel gor in je Sama napizdil. Na varnostnike se nimaš dosti za zanašati.« (Intervju 3).

Nekateri sogovorniki pa policije v nobenem primeru ne kličejo, ker to doživljajo kot znak šibkosti ali pa so bili naučeni, da se z nasiljem soočijo sami.

»Policijo imaš potem tudi, samo jaz nisem pička, jaz ne kličem policije, tudi če me polomijo.« (Intervju 2).

5.4.4 Odzivi na nasilje v mladosti

Sogovornik, ki je doživljal nasilje v družini, o tem v času doživljanja nasilja ni povedal nikomur. Sogovornik, ki pa je doživljal nasilje v zavodu, je tudi v odrasli dobi pogosto podajal kritiko zavodov.

»Saj mogoče zdaj drugače funkcionirajo ti zavodi, ne vem. Samo slišati ni, po navadi sem jaz najglasnejši glede tega, velikokrat sem se glede tega bunil, sem bil eden najglasnejših.« (Intervju 1).

5.5 Oblike samopomoči, ki jih iščejo brezdomne osebe

5.5.1 Samozaščita

Sogovorniki se večinoma ne odločajo za pomoč formalnih virov pomoči, ko gre za nasilje. Le en sogovornik je poročal, da se je že v preteklosti pogovarjal s strokovnimi delavci na Društvu za pomoč in samopomoč brezdomcev Kralji ulice glede doživljanja nasilja. Za sogovornike je veliko bolj značilna uporaba različnih metod samopomoči in strategij preživetja. Z nasilnimi situacijami sta neposredno povezani zmožnost samozaščite in izogibanje nasilnim situacijam.

»Glede nasilja sem pa tudi treniral MMA, tako da jaz se znam tepsti, znam se zase postaviti.« (Intervju 2).

»Osebno se zadnje čase zelo distanciram od teh okolij pa od teh ljudi. Rad hodim na Kralje, ampak za družbo pa nimam teh ljudi. Ne da sem jaz nekaj posebnega, ampak tukaj, pa ne govorim zdaj o zaposlenih, mislim, da ni enega, ki me ne bi nategnil, napizdil ali me okradel.« (Intervju 4).

5.5.2 Zmanjševanje škode

Sogovorniki so zmožni tudi presoditi, kako zmanjšati škodo v nasilnih situacijah. Tako se en sogovornik včasih ukloni grožnjam, ko ve, da je to najbolj optimalna strategija. En sogovornik pa pri sebi nosi nož.

»Če bi me on recimo lepo vprašal, mu ne dam. Pa da pištolo ven potegne pa me vpraša "Kaj, ali mi boš zdaj dal?", ja, seveda bi mu dal. To so ta dvojna merila.« (Intervju 1).

Sogovornik je poročal tudi, da je vzpostavljanje odnosov s povzročitelji nasilja strategija preživetja, saj je tako imel neke vrste zaščito.

»Jaz sem imel edino to srečo, da sem šel čez vse te zapore pa zavode in da so me vsi poznali. Vsi, ki so bili neki banditi, so me vsi poznali. Zato sem bil vržen v veliko manj nasilnih situacij. Marsikdo mi je rekel "lahko bi bil ti na njegovem mestu".« (Intervju 1).

5.5.3 Vzpostavljanje odnosov

Nekaterim izmed sogovornikov pomaga tudi to, da sklepajo zavezništva in prijateljstva z drugimi brezdomnimi osebami.

»Imam enega prijatelja, ja, ko mu lahko zaupam. V bistvu dva prijatelja.« (Intervju 3).

5.5.4 Navajenost na nasilje

Posebna strategija preživetja je tudi navajenost na nasilje. S tem sogovornik občuti manj negativnih učinkov nasilja.

»Ampak prej in pozneje sem vsakodnevno spoznaval nove ljudi, vsakodnevno sem imel opravka z ljudmi, ki jih nisem poznal, in mislim, da je to tisto, zaradi česar čez čas enostavno ne razmišljaš več o tem.« (Intervju 4).

5.5.5 Uporaba drog

En sogovornik je poročal o uporabi psihoaktivnih substanc kot načinu spopadanja z nasiljem.

5.5.6 Refleksija preteklih izzivov

Sogovorniki imajo tudi različne vire moči, ki jim pomagajo pri spopadanju z nasiljem. En sogovornik je poročal, da mu refleksija preteklih preživetih izzivov daje občutek zmožnosti.

»Vsakič, ko si mislim, da bo počilo, in se potem izmažem, je to dobro zame. Te izkušnje so zelo dobre zame. To, da pridem čez.« (Intervju 1).

5.5.7 Ukvarjanje s hobiji

Prav tako je vir moči tudi zmožnost ukvarjanja z različnimi hobiji.

»Pomaga mi marsikaj, rad se družim z ljudmi, rad hodim v gore, rad hodim v gozdove, rad kaj delam, tudi fizično zahtevnega.« (Intervju 1).

5.5.8 Opuščanje uporabe drog

Za enega sogovornika je pomemben vir moči tudi to, da mu uspeva opuščanje uporabe tablet.

»Bom rekel pogovor s treznimi ljudmi. Bom rekel to, da sem danes 8. dan brez Flormidalov.« (Intervju 2).

5.6 Želje in pričakovanja brezdomnih oseb do socialnih delavk v primeru doživljanja nasilja

5.6.1 Izzivi, ki jih imajo brezdomne osebe, ko iščejo pomoč v socialnih službah

Sogovorniki so navedli veliko izzivov, ki jih občutijo, ko gre za pomoč socialnih služb pri nasilju nad brezdomnimi osebami. Pogosto so bili kritični do centrov za socialno delo.

5.6.1.1 Neustreznost pomoči na centrih za socialno delo

Na centrih za socialno delo jih na primer niso obveščali o postopkih, proces pomoči pa se jim zdi nejasen in zapleten. En sogovornik ima tudi napačne informacije o pristojnostih centrov za socialno delo. Izziv predstavlja tudi odnos socialnih delavk na centrih za socialno delo, ki po pripovedih sogovornikov nimajo dovolj znanja o brezdomstvu in imajo določene predsodke do brezdomnih oseb. Zaradi preteklih slabih izkušenj sogovorniki centrov za socialno delo ne dojemajo kot smiselnega vira pomoči.

»Pa pol je bila tale socialna na Bežigradu, ima slab odnos do mene, vsaj ga je imela pa še ga ima v bistvu. Pridem podaljšat pa mi sploh ne povejo, da rabim kakšen papir podpisat, da moram kakšen dogovor podpisat. Razumeš, vsakih pol leta, vsako eno leto je to in jaz tudi pozabim, kaj rabim vse prinesti.« (Intervju 3).

»Pa potem je še CSD, tam prijavit, da te je nekdo polomil in ga bodo dali iz socialne ali pa kaj takega.« (Intervju 2).

»Ja ne vem, ona bi rekla "pokliči policijo" po mojem, "mi nimamo nič s tem". To bi po mojem naredila socialna delavka, ne vem, kaj bi naredila.« (Intervju 3).

5.6.1.2 Pomanjkanje informacij

Izziv predstavlja tudi pomanjkanje informacij o možnostih pomoči. En sogovornik je poročal, da ni poznal svojih možnosti, dokler ni začel sodelovati z Društvom za pomoč in samopomoč brezdomcev Kralji ulice.

»Nimam. Če se ne bi na Kraljih pozanimal, ne bi vedel za ful stvari. Recimo to stanovanje, ki ga lahko dobiš, neprofitno stanovanje.« (Intervju 2).

5.6.1.3 Zanemarjena vloga preventive

En sogovornik je izpostavil tudi, da je izziv osredotočanje zgolj na posledice, medtem ko je vloga preventive, torej preprečevanja, da do nasilja sploh ne bi prišlo, zanemarjena.

»Zapustilo me ne bo, predelaš ti lahko marsikaj, samo kar ti je bilo narejeno ... Po ognju rešujemo, kar je ostalo.« (Intervju 1).

5.6.1.4 Omejena vloga socialnega dela

Sogovorniki so izpostavili tudi, da je vloga socialnega dela pri nasilju omejena in da socialne delavke ne morejo nuditi veliko več kot pogovor.

»Saj, kaj pa lahko socialna delavka naredi, lahko se pogovori z nekom, ampak kaj več pa niti ni za pričakovati.« (Intervju 4).

»Ah, kaj bodo one babe proti takim decom.« (Intervju 3).

5.6.1.5 Neustreznost pomoči policistov

Izziv predstavlja tudi to, da sogovorniki menijo, da nasilje nad njimi s strani policistov ni dovolj resno obravnavano. S policijo in varnostniki imajo slabe izkušnje. En sogovornik pa je zaradi izkušnje brezdomstva izgubil upanje, da bo do sprememb sploh prišlo.

»Ej, a veš da, ko sem priletel v to okolje, sem imel bistveno več idej, kaj bi lahko spremenil, kot zdaj. Čedalje več stvari vidim, ki se jih ne da spremeniti. Ne vem, lahko bi si roko zlomil, ampak da bi komu tam kaj dopovedal, pa ne gre.« (Intervju 4).

5.6.2 Dobre prakse

Sogovorniki so izpostavili tudi nekatere dobre prakse.

5.6.2.1 Vzpostavljanje delovnega odnosa

En sogovornik je imel izkušnjo, da je kljub začetnim konfliktom s socialno delavko vzpostavil delovni odnos in da jima je uspelo sodelovati.

5.6.2.2 Sodelovanje z neprofitnimi organizacijami

Sogovorniki so izpostavili tudi dobre odnose s strokovnimi delavkami na Društvu za pomoč in samopomoč brezdomcev Kralji ulice ter možnost pridobivanja informacij, vendar pa kljub temu tam ne iščejo pomoči glede nasilja.

5.6.2.3 Dobre izkušnje s policijo

En sogovornik ima tudi dobre izkušnje s policijo, saj se mu zdi odnos policistov boljši, kot je bil v preteklosti. Zadovoljen je tudi s tem, da mu policisti ne izdajajo kazni za posedovanje *marihuane za osebno rabo.*

»Se mi zdi, da so policisti dosti bolj razumljivi, dosti manj konfliktni, kot so bili pred časom, to moram povedati. Celo ti mladi policisti znajo biti zelo kul, nimam slabih izkušenj z njimi, s temi mladimi pa sploh ne. Tudi ko me recimo dobijo z jointom, ni položnice.« (Intervju 4).

Zanimivo je tudi to, da sogovorniki kot poklice pomoči navajajo socialne delavke na centrih za socialno delo, strokovne delavke na Društvu za pomoč in samopomoč brezdomcev Kralji ulice, policijo in varnostnike, medtem ko nihče ni omenil nevladnih organizacij, ki se ukvarjajo specifično s pomočjo pri nasilju. Sklepam, da sogovorniki niso seznanjeni z delovanjem in vlogo teh organizacij.

5.6.3 Želje za socialne službe in socialne delavke glede pomoči pri doživljanju nasilja

Sogovorniki so podali veliko zanimivih predlogov za izboljšanje odzivov socialnega dela, ko gre za nasilje nad brezdomnimi osebami.

5.6.3.1 Učenje ravnanja s konflikti v šolah

En sogovornik je kot idejo izpostavil nadzorovano konfrontacijo v šolah, da bi se otroci in mladostniki naučili ravnati s konflikti. Pri tem je imel tudi dilemo, ali bi to prineslo dovolj izkušenj, saj se med življenjem srečujemo z veliko raznolikimi konfliktnimi situacijami.

»Mogoče bi morali to v osnovnih šolah, s temi najstniki, da ne bi bilo toliko nasilja med njimi. Mogoče, da bi imeli nadzorovano konfrontacijo pa da se zmenijo. Da bi to učitelji nadzorovali pa potegnili črto, da ne bi ušlo iz nadzora. Samo potem je to problem, ko se z drugimi ljudmi srečuješ pa so situacije različne, ali si se dovolj naučil?« (Intervju 1).

5.6.3.2 Deinstitucionalizacija

Sogovornik, ki je imel izkušnjo bivanja v zavodu, si želi, da bi bile skupine v zavodih starostno ločene, da bi zavodi predstavljali varen prostor, kjer bi učenci lahko dokončali osnovno šolo, in da bi bila obravnava v zavodih na splošno bolj humana.

»Ja, če bi na tem področju kaj spremenili. Moralo bi se spremeniti to, da starejši ne bi dobili v roke mladoletnikov. Pa da bi bili ti zavodi drugačni, da ne bi imeli takšnega vpliva, ker bi se mogoče življenja čisto drugače obrnila. Ker zavod ali pa če te vzamejo kam drugam od staršev, to se mora iti na boljše, ne na slabše. Ne morejo te med volkove vreč, da te raztrgajo, pizda, morali bi te dati na varno.« (Intervju 1).

»Ne, samo ti zavodi res. Te uboge mlade duše … Ne to furat pa da gre to naprej v zapor pa tako. To ni bilo s tem namenom tja dano, to je bilo dano z namenom, da naredi osnovno šolo pa da pride ven kot človek, ki se kje najde, ne pa da doživi vse ta slabo, kar je sposoben človek slabega doživeti.« (Intervju 1).

5.6.3.3 Nastanitvena podpora

Sogovorniki so omenjali tudi stanovanjsko podporo in podporo pri zdravstvenem stanju. Stanovanje bi jim predstavljalo osnovno zaščito pred nasiljem.

»Svoje stanovanje, urejeno zdravstveno, bivanjsko. Ne, da jih zjutraj ven spustijo, zvečer pa noter vzamejo, da lahko spijo. To ni nič. To so skozi izpostavljeni ulici, pa pridejo pa jih pretepejo … Stabilna namestitev je osnova vsega. Da ti lahko pobegneš domov pa da se lahko umakneš, ko imaš probleme. Itak te krijejo tam, kjer imaš svoje stanovanje, imaš svojo ulico.« (Intervju 1).

5.6.3.4 Konkreten in razumevajoč odnos socialnih delavk

Želijo si tudi, da bi bile socialne delavke pri svojem delu bolj konkretne in da bi razumele, da brezdomne osebe brez denarne socialne pomoči ne morejo preživeti.

»Da bi bile malo bolj konkretne, sprejemljive do tega, da smo nekateri brez denarja, brez vsega. In da morajo štekati, da mi brez socialne ne moremo preživeti. To je ta glavna stvar.« (Intervju 2).

5.6.3.5 Medvrstniška podpora

En sogovornik si želi tudi ustanovitev uporabniške skupine proti nasilju ter boljše odnose med brezdomnimi osebami.

5.6.3.6 Izboljšanje materialnega stanja

Drug sogovornik pa si želi, da bi se odnosi na splošno izboljšali in da ne bi prihajalo do zadolževanja in posojanja denarja, saj to pogosto vodi v nasilne situacije.

»Da bi se skupaj zbrali v neko skupino in rekli "tukaj se mi ne damo".« (Intervju 2).

»Ljudje bi morali biti bolj pošteni, ker po navadi je to nasilje, da je kdo komu dolžan denar pa mu ne vrača, pa ga potem pretepe.« (Intervju 3).

5.6.3.7 Pomoč pri nasilju v družini

Sogovornik, ki je doživljal nasilje v družini, bi si želel, da bi socialne delavke pomagale njegovi mami v času, ko se je nasilje dogajalo, in da bi oče, ki je povzročal nasilje, odgovarjal za svoja dejanja.

»To bi lahko takrat mami pomagale, ko nas je oče pretepal … Ne vem, da bi očeta takrat zaprli pa da bi odgovarjal za svoja dejanja.« (Intervju 3).

5.6.3.8 Odprte scene

Sogovornik je predlagal, da bi se poskušalo upravljati s prostori, kjer se zadržujejo brezdomne osebe, vendar je hkrati ugotavljal, da bi se potem začele združevati kje drugje in da to verjetno *ne bi pomagalo pri nasilju.*

»Manj bedakov spraviti skupaj v koncentriran prostor pa bi bilo dosti manj nasilja na enih mestih. Po drugi strani pa potem, kam bi te zbasali. Vedno bi se nekje zbrali, to ne moreš ločiti.« (Intervju 4).

6 RAZPRAVA

Sodelujoči v raziskavi imajo izkušnje z vsemi oblikami nasilja. V času brezdomstva doživljajo različne vrste fizičnega in psihičnega nasilja ter ekonomsko nasilje v obliki kraj. Za večino sodelujočih pa se doživljanje nasilja ni začelo z izkušnjo brezdomstva, ampak že v otroštvu in mladosti. Poročali so o družinskem nasilju, institucionalnem nasilju, vojnem nasilju, spolni zlorabi, nasilju, povezanem s sodelovanjem v kriminalnih združbah, in ekonomskem nasilju, povezanem s korupcijo. V njihovih življenjih je vztrajno kršena pravica do dostojnega življenja brez nasilja, ki je kot temeljna človekova pravica opredeljena v Resoluciji o nacionalnem programu preprečevanja nasilja nad ženskami 2024–2029 (*Resolucija o nacionalnem programu preprečevanja nasilja nad ženskami*, 2024).

Sogovornika, ki sta doživljala nasilje v družini in nasilje v instituciji, sta oba poročala o tem, da sta o nasilju molčala. Posledice nasilja pa sta občutila pri opravljanju šolskih obveznosti, saj je neprestan stres zaradi nasilja povzročal, da se nista mogla zbrati. Osebje v vzgojno-izobraževalnih ustanovah (vključno s socialno delavko in psihologinjo) tega ni prepoznalo kot znaka doživljanja nasilja, ampak kot simptom psihiatrične motnje. Oba sogovornika, ki sta doživljala intenzivno nasilje v otroštvu, sta dobila diagnozo hiperaktivnosti. Posebej zaskrbljujoče je, da sta oba sodelovala z različnimi socialnimi službami v času doživljanja nasilja (eden v obliki rednih srečanj s socialno delavko in psihologinjo, drugi pa je bil celo poslan na zdravljenje zaradi diagnoze hiperaktivnosti), vendar nihče od strokovnjakov ni prepoznal, da je vzrok za izzive, povezane s šolanjem, nasilje. V priročniku Prepoznava in obravnava žrtev nasilja v družini: priročnik za zdravstveno osebje je predstavljeno, da sta hiperaktivnost in slabši uspeh v šoli dve izmed duševnih in vedenjskih posledic nasilja v otroštvu (Kopčavar Guček, 2015, str. 36–42). V tem priročniku je kot posledica doživljanja nasilja opredeljena tudi zloraba drog in alkohola. V moji raziskavi pa ugotavljam, da sta oba sogovornika, ki sta doživljala nasilje v otroštvu, v mladosti začela uporabljati droge, pri čemer je en sogovornik uporabo drog opredelil kot neposredno posledico doživljanja nasilja. Droge so mu omogočale mentalni umik iz nasilnega okolja in so torej služile kot strategija preživetja. Zaviršek (1997, str. 420–421) ugotavlja, da otroci, ki so doživeli nasilje, lahko v nekem trenutku odkrijejo, da je mogoče močne občutke, povezane z zlorabami, »odstraniti« skozi različne načine samopoškodovanja, vključno z uporabo drog. Uporaba drog lahko za kratek čas ustvari notranje ugodje, ki ga zlorabljeni otroci drugače ne morejo doseči (prav tam). Hkrati pa služi

kot izraz, da je nekaj močno narobe, in kot odgovor na to, da otrok nima nobene druge moči (prav tam).

Sogovornik, ki je doživljal nasilje v družini, je pojasnil, da mu je mama (ki je bila sicer tudi žrtev nasilja) predstavljala podporno osebo, medtem ko sogovornik, ki je otroštvo preživel v vzgojno-izobraževalnem zavodu, ni imel nobene podpore. Pojasnil je, da nasilja niso izvajali le drugi starejši otroci, ampak tudi učitelji. Na širši problem institucionalnega nasilja opozarja Oman (2011, str. 367–368), ki nasilje v različnih institucijah prepozna kot strategijo discipliniranja in usmerjanja k zaželenim vedenjem, pri čemer je to pogosto prikrito. Tudi moj sogovornik si je nasilje s strani učiteljev, ki ga je doživljal v zavodu, razlagal kot način, s katerim so učitelji lahko nadzorovali velike skupine otrok. Sogovornik, ki je doživljal nasilje v družini, pa o nasilju v družini ni nikomur povedal, saj se je bal, da bi ga poslali v zavod. Namestitev otroka v zavod kot odgovor na nasilje ni primerna rešitev, saj obstaja možnost, da bi se nasilje v zavodu nadaljevalo. Otrok v instituciji izgubi ali pa se mu zelo omejijo stiki z že obstoječimi podpornimi osebami. Hkrati pa je izkušnja bivanja v zavodu eden od pomembnih vzrokov za brezdomstvo mladih. Tako je tudi v Poročilu o obsegu brezdomstva v Ljubljani (Filipovič Hrast, Sernel, Razpotnik in Košan 2025) navedeno, da je imelo 13 % anketiranih brezdomnih oseb izkušnjo življenja v zavodih in rejništvu v mladosti. Za skoraj 5 % anketirancev pa je odpust iz institucije neposredno predstavljal začetek brezdomstva (prav tam). Pomemben je tudi podatek, da je 64 % anketirancev opredelilo izzive in nasilje v družini kot dejavnik začetka brezdomstva (prav tam).

Eden izmed sogovornikov v moji raziskavi je doživljal nasilje, ki je bilo povezano s sodelovanjem v organiziranem kriminalu. Nasilje je doživljal s strani drugih kriminalnih skupin, oblike nasilja pa so bile bolj nenavadne in so se navezovale na interna pravila in norme v kriminalnih skupinah. Takšno nasilje je bilo strogo prikrito. Sklepam, da zato, da bi se zaščitili pred organi pregona, saj bi razkritje nasilja lahko vodilo tudi v razkritje kriminalnih dejavnosti. V povezavi s kriminalom pa je imel sogovornik kasneje tudi izkušnje s podkupovanjem policistov in večletnim prestajanjem zaporne kazni. Sogovornik je poročal, da ne čuti posledic nasilja, povezanega s kriminalom. Obdobje, ko se je ukvarjal s kriminalom, vrednoti pozitivno, saj je imel takrat veliko denarja. Poročal je, da bi se s kriminalom še naprej ukvarjal, če ne bi šel v zapor. Njegova izkušnja brezdomstva se je začela kasneje kot posledica izgube stanovanja zaradi zdravstvenih težav. Pirec Sansoni (2014, str. 289) ugotavlja, da revščina dodatno poslabša zdravstveno stanje, kar povzroča še dodatno socialno izključenost. Hkrati pa so

brezdomne osebe stigmatizirane pri prejemanju zdravstvene pomoči, kar pomeni, da so jim storitve manj dostopne (prav tam). Uporabniki drog se pri zdravstvenih obravnavah srečujejo s površnostjo zdravstvenega osebja, neprimernimi in neumestnimi predpostavkami o življenjih uporabnikov ter nezanimanjem za njihove stiske (Flaker, 2002, str. 192). Izkušnja nedostopnosti storitev in stigmatizacije pa se pri sogovorniku ni začela v zdravniški ambulanti, ampak že na poti do tja, saj ga voznik avtobusa ni spustil na avtobus, ker je predvideval, da je sogovornik pijan, medtem ko je v resnici doživljal resen zdravstveni zaplet. Sogovornik je nato skoraj dve leti preživel v bolnišnici, medtem pa je izgubil stanovanje. Po hospitalizaciji je pristal na ulici. Poročal je, da je bil telesno šibek, da je občutil upad kognitivnih zmožnosti, vendar pomoči ni prejemal. Takšen način zdravstvene obravnave kaže na medicinski model, saj niso upoštevane specifične življenjske okoliščine brezdomnih oseb. »Domača oskrba«, ki vključuje počitek, zdravo prehrano in jemanje zdravil, je za osebe brez varne nastanitve pogosto popolnoma nemogoča (Pirec Sansoni, 2014, str. 289).

V času brezdomstva sogovorniki doživljajo nasilje zelo pogosto. Vsi so poročali, da nasilje doživljajo ali pa so mu priča vsaj nekajkrat na teden. Najpogostejše so kraje denarja in drog, konflikti, ki pogosto prerastejo tudi v fizično nasilje, ter telesni napadi. Opisovali so, da nasilje najpogosteje izvajajo druge brezdomne osebe. Flaker in sodelavci (1999, str. 350–351) so ugotovili, da je nasilje nad uporabniki heroina včasih brez razloga in da je nasilje med uživalci manj pogosto. Nasprotno pa so sogovorniki v moji raziskavi poročali, da ima nasilje vedno nek vzrok in da je nasilje med brezdomnimi osebami najpogostejše. Sklepam, da razlike v rezultatih izhajajo iz tega, da raziskava Flakerja in sodelavcev (1999) ni vključevala izključno brezdomnih uporabnikov drog. Sklepam, da obstajajo razlike glede doživljanja nasilja med osebami, ki imajo nastanitev, in tistimi, ki je nimajo, ker se osebe, ki imajo stanovanje, pred nasiljem lažje umaknejo. Prav tako osebe z nastanitvijo niso v stalnem stiku z drugimi ljudmi na odprti sceni, kjer se odvijajo številni konflikti. Pomemben vidik je tudi 27-letni časovni razmik med obema raziskavama. V tem času so se na področju brezdomstva zgodile številne spremembe, vključno s povečevanjem števila brezdomnih oseb, ustanavljanjem služb, ki so namenjene specifično brezdomni populaciji, spremembami lokacij, kjer se zadržujejo brezdomne osebe, povečevanjem stanovanjske krize in različnimi socialnimi politikami. O časovnih spremembah glede doživljanja nasilja je poročal tudi sogovornik v moji raziskavi, saj občuti, da je nasilja vse več in da se stopnjuje.

Izjave mojih sogovornikov so podobne ugotovitvam Flakerja in sodelavcev (prav tam), da uporaba heroina praviloma ne vodi v nasilne situacije. Podobno so sogovorniki v moji raziskavi opredelili tudi marihuano in različne tablete iz skupine anksiolitikov in hipnotikov kot substance, ki ne povzročajo agresivnega vedenja. Nekateri sogovorniki v moji raziskavi imajo tudi izkušnjo uporabe stimulantov (kokaina in amfetamina), vendar niso poročali o morebitnih povezavah med uporabo te vrste psihoaktivnih substanc in doživljanjem nasilja. Pomembno vlogo imajo pristopi zmanjševanja škode, saj je veliko nasilnih situacij povezanih s posedovanjem drog. Sklepam, da bi lahko pozitivno prakso predstavljal heroin na recept, saj brezdomne osebe ne bi imele več potrebe, da si med seboj kradejo droge. Kraje drog namreč vodijo v številne nasilne situacije. Heroin na recept je praksa, ki se je začela v Švici, danes pa jo uporabljajo tudi druge evropske države (Šabić, 2020, str. 44–45). Izkušnje v Švici, kjer je to uveljavljena praksa, kažejo, da uporabniki ne kupujejo več toliko drog na črnem trgu, hkrati pa se je število kaznivih dejanj močno zmanjšalo (prav tam).

Vsi sogovorniki pa so uporabo alkohola opredelili kot dejavnik tveganja za nasilje. Ob tem Filipčič (2000, str. 198–199) podrobneje pojasnjuje, da je mit, da je alkohol vzrok za nasilje. Avtorica (prav tam) pojasnjuje, da obstaja tesna povezanost med uporabo alkohola in nasiljem, vendar ta povezava ni vzročno-posledična. Alkohol ne more biti prepoznan kot vzrok za nasilje, prvič zato, ker na možgane deluje zelo nespecifično in pri različnih ljudeh povzroča različno vedenje pod vplivom alkohola (prav tam). Drugič pa pripisovanje nasilja kot posledice uporabe alkohola vodi v opravičevanje nasilnih dejanj povzročiteljev, saj se krivda prenese s povzročitelja nasilja na alkohol (prav tam). Avtorica na osnovi tega ugotavlja, da sta tako uporaba alkohola kot tudi nasilje odraz drugih obremenjujočih dejavnikov, ki so lahko individualni, strukturni in/ali kulturni (prav tam). V povezavi z brezdomnimi osebami je takšnih obremenjujočih dejavnikov lahko zelo veliko. Sogovorniki v moji raziskavi so navedli dejavnike, kot so občutek bede, krivice, jeze na svet, pomanjkanje zasebnosti, neprestano preživljanje časa na ulici, neurejeno zdravstveno stanje, revščina in prevelika koncentracija različnih ljudi na enem prostoru. Vsi ti dejavniki lahko povzročijo, da brezdomne osebe iščejo uteho v alkoholu, hkrati pa so lahko bolj nasilne ali pa pogosteje žrtve nasilja. Podobne obremenjujoče dejavnike v povezavi z brezdomstvom navajata tudi Razpotnik in Dekleva (2009, str. 22), in sicer: revščino, obubožanost, zadolženost, osamljenost in pomanjkanje socialnih mrež, odsotnost statusov, pomanjkanje družbene moči, dolgotrajno brezposelnost in izključenost s trga dela, izkušnje institucionalizacije, zlorabe v otroštvu in travmatične dogodke, medgeneracijsko izključenost oziroma brezdomstvo, demoraliziranost, zdravstvene težave ter

sekundarne posledice brezdomskega življenja (kriminaliziranje, nedostopnost storitev in stigmatizacija) (prav tam).

Sklepam, da je torej bolj smiselno prizadevanje za izboljšanje življenjskih okoliščin brezdomnih oseb kot pa reguliranje uporabe alkohola. Glede na izkušnje mojih sogovornikov in izsledke literature je razvidno, da ob boljših življenjskih pogojih kraje (ki pogosto vodijo v nasilje) in nasilje, povezano s pridobivanjem materialnih dobrin, ne bi bili več potrebni za preživetje. Grebenc (2003, str. 119) navaja, da je slabo finančno stanje uporabnikov drog glavni razlog, da za zaslužek opravljajo nelegalne in neželene posle, ki jim omogočajo vsaj denar za sprotno porabo, kar so potrdili tudi nekateri sogovorniki v moji raziskavi. Tako je imel en sogovornik izkušnjo, da je kradel zdravila iz lekarn in zdravstvenih domov ter jih nato preprodajal. Poročal je, da mu je bil tak način preživetja najlažji, saj je s tem zadovoljil svoje potrebe po zdravilih in hkrati zaslužil. Vendar pa je bil zaradi tega večkrat tudi žrtev nasilja, ker so druge brezdomne osebe vedele, da ima pri sebi večje količine zdravil, zato so ga napadale in mu jih na nasilen način kradle. Poleg tega je sčasoma pri krajah postal nepazljiv, kar je povzročilo, da so ga organi pregona ujeli in je moral zaradi tega prestajati zaporno kazen.

Grebenc (prav tam) predlaga, da bi bili pozitivna rešitev zaposlitveni servisi, ki bi uporabnikom drog omogočali legalno delo glede na njihove trenutne zmožnosti in interese. Takšni servisi bi morali biti zelo fleksibilni in omogočati delo tudi uporabnikom, ki nimajo urejenih dokumentov. Primer takšnega načina dela predstavlja prodaja uličnega časopisa Kralji ulice. Časopis lahko prodaja vsaka polnoletna oseba, ki podpiše pristopno izjavo in spoštuje pravila prodajanja časopisa (Kralji ulice, b. d.). Prodajalci sami določajo svoj delovni čas in lokacije prodaje ter lahko kadar koli brez posledic prekinejo s prodajo (prav tam).

Vendar pa samo prodaja uličnega časopisa žal ne more v celoti izboljšati življenjskih pogojev brezdomnih oseb, dokler so te kriminalizirane, brez enakih možnosti in brez dostopa do stanovanja. Leti 2025 in 2026 so v Sloveniji zaznamovali ukrepi, ki brezdomstvo še dodatno kriminalizirajo. Sprejet je bil spremenjeni Zakon o varstvu javnega reda in miru, ki kaznuje spanje na prostem in beračenje na javnih mestih (*Zakon o varstvu javnega reda in miru*, 2025). Sprejet je bil tudi Šutarjev zakon, ki je omogočil rubež denarne socialne pomoči kot način plačevanja preteklih glob (*Zakon o nujnih ukrepih za zagotavljanje javne varnosti*, 2025). Dodatno so bili v Ljubljani pozimi zaprti podhodi, ki so nekaterim brezdomnim osebam nudili vsaj minimalno zaščito pred mrazom (Čalošević in Turk, 2025). Neustrezna je tudi gradnja novega zavetišča za brezdomne osebe v Ljubljani, ki ne bo imelo dovolj postelj za vse osebe,

ki bivajo na prostem. Novo zavetišče ne bo le metaforično sledilo stopničastemu modelu, ampak tudi arhitekturno, saj bodo prostori zavetišča v spodnjih etažah, »pridni« stanovalci pa se bodo lahko povzpeli v zgornja nadstropja, v bivalne enote. Ljubljanski župan Zoran Janković je delovanje prihodnjega zavetišča predstavil kar na družbenem omrežju TikTok:

»V prvem nadstropju bodo skupinske spalnice, ločen moški in ženski del. Potem zgoraj pa bodo bivalne enote, se pravi, tisti, ki sprejme pravila doma in se lepo obnaša, bo lahko šel v svojo novo bivalno enoto.« (Mestna občina Ljubljana, 2025).

Na renderjih stavbe je vidna tudi visoka zatemnjena ograja, ki se razprostira čez celoten objekt. MOL pojasnjuje, da je namen takšne ograje zagotavljanje zasebnosti uporabnikov (Mestna občina Ljubljana, b. d.). Ograja, skozi katero brezdomnih oseb ni mogoče videti, predstavlja tudi getoizacijo brezdomstva, torej prostorsko ločevanje brezdomnih oseb od drugih prebivalcev mesta. Hkrati takšna rešitev elegantno ustvarja navidezno podobo urejenega mesta, saj brezdomne osebe postanejo nevidne in tako niso več pomemben družbeni problem. Ljubljanski župan Zoran Janković zagotavlja, da bo zavetišče najlepše v Evropi (Pušnik, 2026), kar predstavlja absurdno stališče, da se socialni programi merijo po estetiki in ne po zagotavljanju zadostnega števila postelj.

Dekleva in Razpotnik (2020, str. 163) sta v evalvacijski raziskavi o desetih letih izvajanja nastanitvene podpore na Društvu Kralji ulice ugotovila, da so čakalne dobe za dodelitev bivalnih enot neprimerno dolge. Število brezdomnih oseb močno presega kapacitete podpornih nastanitev. Nujno je zagotoviti večjo dostopnost stanovanjskega fonda za brezdomne osebe, če želimo zmanjšati obseg brezdomstva (prav tam). En sogovornik je poročal, da na neprofitno stanovanje čaka že tako dolgo, da je izgubil upanje, da ga bo sploh kdaj pridobil.

S tem, ko se brezdomne osebe kaznuje za spanje na prostem in se jim hkrati ne zagotovi dostojnega prebivališča, se nad njimi izvaja strukturno nasilje. Galtung (1969, str. 171) opredeli strukturno nasilje kot posredno nasilje, saj ni mogoče določiti neposrednega povzročitelja nasilja. Nasilje se izvaja prek struktur, ki se kažejo kot neenaka razmerja moči in s tem neenake možnosti (prav tam). Avtor poda primer, da če v neki družbi ljudje stradajo in bi bilo to mogoče preprečiti, gre nedvomno za strukturno nasilje (prav tam). Brezdomne osebe pa je zagotovo mogoče nastaniti, če si družba to želi, kar je poudarila Marit Nybo na konferenci Najprej stanovanje! Program nastanitvene podpore za brezdomne leta 2008 (Kozar in Jurančič Šribar, 2008, str. 446).

Pomemben vidik nasilja nad brezdomnimi osebami je tudi to, da brezdomne osebe pogosto niso idealne žrtve nasilja. Koncept idealne žrtve nasilja je razvil Nils Christie, ki je idealno žrtev nasilja opredelil s petimi značilnostmi (Christie, 1986, str. 19). Idealne žrtve so šibke, ukvarjajo se z legitimnimi in družbeno spoštovanimi dejavnostmi, v nasilnih situacijah jim je popolnoma nemogoče pripisati krivdo, s povzročiteljem nasilja nimajo nobenega odnosa, njihov status pa je dovolj visok, da v družbi vzbudi simpatijo, vendar hkrati dovolj nizek, da ne zamaja razmerij moči in družbenih norm (prav tam). Sogovorniki v moji raziskavi tem značilnostim v več točkah ne ustrezajo. Nekateri sogovorniki se niso prepoznali kot šibke osebe. En sogovornik je v otroštvu treniral borilne veščine, drugi pa se je intenzivno ukvarjal s telovadbo v času, ko je bival v zaporu. Tako se zmoreta pred nasiljem braniti in po potrebi uporabiti svojo fizično moč za samoobrambo. Še bolj značilno je, da se sogovorniki (in brezdomne osebe nasploh) pogosto ne ukvarjajo s spoštovanimi dejavnostmi in pogosto niti nimajo možnosti, da bi se z njimi ukvarjali. Ko gre za nasilne situacije v življenjih brezdomnih oseb, ne gre za primere, ko bi bila brezdomna oseba napadena na poti iz službe ali med sprehodom po centru mesta s svojo urejeno družino. Pogosteje so nasilne situacije povezane s krajami, posedovanjem drog in konflikti pod vplivom alkohola. Podobno ne igrajo vloge nedolžnih žrtev, ki niso naredile nič »narobe«, saj se na nasilje večkrat odzovejo z nasiljem, zlasti kadar nimajo možnosti umika ali pa bi neodzivanje na nasilje vodilo do hudih poškodb in stisk. Poročali so, da je za preživetje nujno, da se znajo postaviti zase. S povzročitelji nasilja se tudi včasih poznajo. Prav tako pa je njihov družbeni status tako nizek, da izkušnje brezdomnih oseb z nasiljem v družbi ne vzbujajo veliko simpatije, temveč je takšno nasilje pogosteje povsem spregledano.

Status neidealne žrtve pa neposredno vpliva tudi na to, kako se službe, ki ukrepajo ob nasilju, odzivajo, ko je žrtev brezdomna oseba. En sogovornik je tako opisal izkušnjo, da so mu povzročitelji nasilja poskušali ukrasti telefon, zato je poklical policijo. Policista, ki sta prišla, se nista ukvarjala z njegovim doživljanjem nasilja, ampak sta namesto tega preiskala njegove osebne stvari, saj sta želela najti drogo. Sklepam, da sogovorniki vsaj deloma zaradi preteklih slabih izkušenj ne iščejo pomoči v zvezi z nasiljem, kar so nekateri izmed njih tudi potrdili.

Sogovorniki so predstavili številne izzive, dobre prakse in želje v povezavi z vlogo socialnega dela. Ugotavljam, da je zelo zaskrbljujoče, da imajo nekateri sogovorniki izkušnje z diskriminacijo s strani socialnih delavk. Izstopala je izkušnja sogovornika, ki socialni delavki na centru za socialno delo ni prinesel potrdila o psihiatričnem zdravljenju, zaradi česar mu ni želela podaljšati odločbe o denarni socialni pomoči, s tem pa bi izgubil tudi pravico do

zdravstvenega zavarovanja. Socialna delavka sogovornika ni obvestila, da mora predložiti psihiatrično potrdilo. Ugotavljam, da je popolnoma nesorazmerno, da bi socialna delavka resno ogrozila življenjski položaj sogovornika zaradi neizpolnjevanja obveznosti, s katero ga sploh ni seznanila. Flaker (2002, str. 176) ugotavlja, da imajo strokovnjaki v socialnih službah predsodke do uporabnikov drog. Uporabniki drog so pogosto obravnavani z zaničevanjem, prezirom in nezaupanjem, strokovni delavci pa so pokroviteljski, neangažirani in zanemarjajo delo, ki bi prispevalo k izboljšanju statusa uporabnikov. Takšno stanje ima dve pomembni posledici: zvišuje se prag dostopnosti služb, saj takšen odnos strokovnih delavcev odvrača uporabnike od sodelovanja v procesih pomoči, hkrati pa se na osnovi predsodkov strokovnih delavcev še utrjuje stereotipna predstava o brezdomnih uporabnikih drog (prav tam).

Sklepam, da predsodki strokovnih delavcev vsaj deloma prispevajo k temu, da skoraj nihče od sogovornikov ne išče formalne pomoči v zvezi z doživljanjem nasilja. Pomemben dejavnik pri neiskanju pomoči pa je tudi življenje v patriarhalni družbi. Več sogovornikov je namreč navajalo, da so bili vzgojeni tako, da je bilo iskanje pomoči v zvezi z nasiljem razumljeno kot znak šibkosti, kar verjamejo tudi danes, v odrasli dobi. Le en sogovornik je poročal, da se je o doživljanju nasilja pogovarjal z zaposlenimi na Društvu za pomoč in samopomoč brezdomcev Kralji ulice, vendar o vsebini pogovora in doživljanju prejete pomoči ni podrobneje spregovoril.

Pogosteje kot pomoč v zvezi z nasiljem pa sogovorniki uporabljajo formalno mrežo pomoči za podporo, povezano s stanovanjem, opravljanjem dela (prodaja uličnega časopisa in prostovoljstvo v dnevnem centru), informiranjem in zagotavljanjem osnovnih potreb (hrana, kava, varen prostor). Ugotavljajo, da njihovih izkušenj nasilja ni mogoče reševati zgolj s pogovori, ampak da sta urejeno bivanjsko in zdravstveno stanje osnova za reševanje drugih izzivov. Podpora mora biti torej zasnovana celostno.

Kot dobre prakse so sogovorniki v moji raziskavi navajali predvsem dobre odnose z zaposlenimi na Društvu za pomoč in samopomoč brezdomcev Kralji ulice. En sogovornik je poročal tudi, da mu je uspelo s socialno delavko na centru za socialno delo vzpostaviti delovni odnos kljub začetnim konfliktom. Drug sogovornik pa je izpostavil, da zaznava izboljšanje odnosa policije in da ima izkušnjo, da policisti uporabo marihuane sprejemajo bolj kot v preteklosti.

Sogovorniki si želijo, da bi bile socialne delavke bolj razumevajoče do njihovih življenjskih situacij, vključno s tem, da so prikrajšani za različne vire in da denarno pomoč potrebujejo za

preživetje. Izpostavili so tudi, da bi morale biti socialne delavke pri svojem delu bolj konkretne. Sogovornik, ki ima izkušnjo bivanja v zavodu, je močno podpiral prizadevanja za deinstitucionalizacijo. Želeli bi si tudi, da bi bili povzročitelji nasilja obravnavani bolj resno. Predstavili so tudi zanimive predloge za ustanovitev uporabniške skupine proti nasilju in za učenje nadzorovane konfrontacije v šolah. Podobno ugotavlja tudi Flaker (2002, str. 239), saj so si sogovorniki v njegovi raziskavi želeli več izbire socialnih programov ter bolj dostopne in fleksibilne službe. Od socialnih delavk so si želeli poslušanje, razumevanje, tolerantnost, prijaznost, toplino, spodbujanje, omogočanje boljšega spoznavanja samih sebe ter praktično pomoč (prav tam).

6.1 Omejitve raziskave

Raziskava je vključevala vzorec štirih sogovornikov, saj so se podatki začeli ponavljati po štirih opravljenih intervjujih. Namen moje raziskave ni bil posploševanje zbranih podatkov na celotno populacijo, ampak zbiranje čim bolj bogatih besednih opisov, s katerimi lahko poglabljamo razumevanje izkušenj brezdomnih oseb z nasiljem. Kljub razmeroma majhnemu vzorcu sem v procesu zbiranja in analiziranja podatkov prišla do pomembnih ugotovitev.

V raziskavi ni sodelovala nobena sogovornica, kar predstavlja omejitev, saj se brezdomne ženske soočajo s spolno specifičnimi situacijami in okoliščinami. Sklepam, da bi bila ženska perspektiva doživljanja nasilja drugačna od moške in jo je vredno raziskovati. Razlog, da v raziskavo ni bila vključena nobena ženska, je, da v času zbiranja podatkov na lokaciji zbiranja ni bilo prisotnih veliko žensk, tiste, s katerimi sem prišla v stik, pa niso želele sodelovati v raziskavi, kar sem spoštovala. To omejitev bi lahko morda presegla s tem, da bi bila na lokaciji zbiranja podatkov prisotna dlje časa in bi tako stopila v stik z več ženskami.

Omejitev predstavlja tudi to, da sem podatke zbirala na območju Ljubljane. V Ljubljani je brezdomnim osebam dostopnih največ storitev. Rezultati glede dostopnosti formalnih virov podpore in doživljanja vloge socialnega dela bi se morda razlikovali na območjih, kjer primanjkuje specifičnih socialnih služb za brezdomne osebe. Sklepam, da bi se lahko razlikovali tudi rezultati glede pogostosti doživljanja nasilja in drugih okoliščin nasilja. V manjših krajih je brezdomnih oseb manj, kar po moji oceni prispeva k drugačnim značilnostim in odnosom v povezavi z nasiljem.

7 SKLEPI

- Brezdomne osebe pogosto doživljajo nasilje že pred začetkom brezdomstva, v otroštvu in mladosti.
- Nasilje v družini in institucionalno nasilje predstavljata dejavnika tveganja za brezdomstvo.
- Brezdomne osebe nasilje doživljajo zelo pogosto (od nekajkrat na teden do vsak dan).
- Nasilje se dogaja v vseh prostorih, kjer živijo in bivajo brezdomne osebe (ulica, dnevni centri, zavetišča, bivalne enote), kar pomeni, da nimajo na voljo prostorov, kjer bi se lahko dolgoročno umaknile nasilju.
- Najpogostejši povzročitelji nasilja nad brezdomnimi osebami so druge brezdomne osebe, osebe, ki imajo dom, in policisti.
- Strokovni delavci, policisti in varnostniki diskriminirajo brezdomne osebe.
- Brezdomne osebe doživljajo psihično, fizično, ekonomsko in strukturno nasilje.
- Vzroki za nasilje izhajajo iz doživljanja številnih izzivov v času brezdomstva. Pomanjkanje denarja in osnovnih sredstev za preživetje brezdomne osebe prisili v krajo, kar pogosto vodi v nasilne situacije.
- Podobno so brezdomne osebe, ki imajo zaželene vire (denar, droge), pogosteje žrtve nasilja.
- Na nasilje se brezdomne osebe odzivajo predvsem z umikom in poskusi samoobrambe.
- Brezdomne osebe doživljajo nasilje tako pogosto, da ga sprejmejo kot običajen del vsakdanjega življenja.
- Brezdomne osebe pogosto ne iščejo pomoči v povezavi z doživljanjem nasilja. Pogosteje se obrnejo na policijo z namenom takojšnjega razreševanja nasilnih situacij kot na socialne službe, ki nudijo pomoč žrtvam nasilja.
- Brezdomne osebe psihosocialne pomoči ne doživljajo kot smiselnega vira pomoči pri doživljanju nasilja.
- Bolj kot psihosocialno pomoč pri nasilju si brezdomne osebe želijo stanovanjsko, zdravstveno in finančno pomoč. Urejena stanovanjska situacija bi zanje pomenila uspešen umik iz nasilnih okoliščin.
- Brezdomne osebe pogosto večji pomen pripisujejo nasilju, ki so ga doživele pred brezdomstvom. Negativne posledice izkušenj nasilja v otroštvu in mladosti občutijo tudi v odrasli dobi.

- Brezdomne osebe imajo boljše odnose s socialnimi delavkami v nizkopražnih programih na področju brezdomstva kot s socialnimi delavkami na centrih za socialno delo. Sodelovanje na centrih za socialno delo je pogosto omejeno na podpisovanje dogovorov za prejemanje denarne socialne pomoči.
- Brezdomne osebe ne iščejo pomoči v programih, ki so namenjeni specifično žrtvam nasilja.

8 PREDLOGI

- Podrobneje je treba raziskovati tudi izkušnje z nasiljem brezdomnih žensk. Brezdomne ženske se soočajo s specifičnimi izzivi, s katerimi se moški ne oziroma se z njimi soočajo v manjši meri (na primer spolne zlorabe, spolno delo, nasilje v intimnopartnerskih odnosih in skrito brezdomstvo v obliki življenja s povzročiteljem nasilja). Povečati je treba vidnost spolno specifičnih izkušenj brezdomnih oseb.
- Zagotavljanje neodvisne, varne in stabilne nastanitve mora postati izhodišče pri delu z brezdomnimi osebami. Potrebno je sodelovanje vladnih, lokalnih in nevladnih organizacij ter civilne družbe, da se lahko koncept »najprej stanovanje« uspešno uveljavi v praksi. Varna nastanitev predstavlja tudi osnovno zaščito pred nasiljem.
- Uveljavitev praks zmanjševanja škode, kot sta heroin na recept in varne sobe za uporabo drog, bi zmanjšala nasilne situacije, povezane s posedovanjem drog.
- Ustanavljanje fleksibilnih plačanih del za brezdomne osebe bi zmanjšalo nasilne situacije, povezane s krajami denarja.
- Ukrepi, ki kriminalizirajo brezdomstvo (prepovedi spanja na prostem, prepovedi beračenja), vodijo v povečanje kaznivih dejanj. Brezdomstvo je treba dekriminalizirati in soustvarjati rešitve celostne podpore.
- Zagotavljati je treba pomoč socialnega dela pri nasilju v družini, saj nasilje v družini povečuje tveganje za brezdomstvo. Pomoč pri nasilju v družini ne sme biti usmerjena v institucionalizacijo otroka, saj institucije predstavljajo prostor nasilja in prav tako povečujejo tveganje za brezdomstvo.
- Socialne delavke, ki delajo z otroki, morajo prepoznati znake nasilja v družini in otroku ne pripisovati psihiatrične motnje zaradi izzivov, ki jih doživlja zaradi nasilja v družinskem okolju.
- Potrebno je ozaveščanje socialnih delavk, ki dodeljujejo denarno socialno pomoč, saj lahko njihovi predsodki in nepoznavanje brezdomstva resno ogrozijo življenjski položaj brezdomnih oseb.
- Smiselno bi bilo ustanavljati posebne programe za brezdomne žrtve nasilja. Programi naj vključujejo psihosocialno svetovanje, skupine za samopomoč in zagovorniško dejavnost. Prav tako bi bilo smiselno, da se programi za brezdomne žrtve nasilja povezujejo z že obstoječimi socialnimi programi, namenjenimi brezdomnim osebam, in tako prispevajo k zagotavljanju celostne podpore. Programi za brezdomne žrtve nasilja

naj izhajajo iz uporabniške perspektive in znanja ter temeljijo na medvrstniški podpori, prostovoljnosti in nizkopražnosti.

- Potrebna so izobraževanja s področja brezdomstva za socialne delavke, zdravstvene delavke, pravnice, policistke in druge poklicne profile, ki prihajajo v stik z brezdomnimi osebami. Izobraževanja naj vključujejo naslednje teme: opredelitev brezdomstva kot družbenega in stanovanjskega problema, ne kot odraza individualnih pomanjkljivosti; nasilje nad brezdomnimi osebami; različne vidike nedostopnosti storitev za brezdomne osebe; ozaveščanje o predsodkih do brezdomnih oseb in njihovo preprečevanje; soustvarjanje delovnega odnosa z brezdomnimi osebami ter pomen zagotavljanja celostne podporne mreže za brezdomne osebe.

9 VIRI IN LITERATURA

Amore, K., Baker, M., & Howden-Chapman, P. (2011). The ETHOS Definition and Classification of Homelessness: An Analysis. *European Journal of Homelessness*, 5(2). Pridobljeno 20. 12. 2025 s https://www.researchgate.net/publication/265799835_The_ETHOS_Definition_and_Classification_of_Homelessness_An_Analysis

Banjac, M. (2020). Oblike intervjuja kot kvalitativne metode zbiranja podatkov. V M. Banjac, *Uvod v kvalitativne metode zbiranja podatkov: opazovanje, intervju in fokusna skupina* (str. 74 – 81). Ljubljana: Fakulteta za družbene vede. Pridobljeno 10. 3. 2026 s https://www.fdv.uni-lj.si/docs/default-source/zalozba/banjac-marinko---uvod-v-kvalitativne-metode-zbiranja-podatkov-(final)f7d1c0304f2c67bc8e26ff00008e8d04.pdf

Belcher, J., & DeForge, B. (2012). Social Stigma and Homelessness: The Limits of Social Change. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 22(8). Pridobljeno 24. 2. 2026 s 10.1080/10911359.2012.707941

Bender, K., Thompson, S., Ferguson, K., Komlo, C., Taylor, C., & Yoder, J. (2012). Substance use and victimization: Street-involved youths' perspectives and service implications. *Children and Youth Services Review*, 34(12). Pridobljeno 31. 12. 2025 s https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2012.09.008

Brezina, T. (2017). General Strain Theory. *Oxford Research Encyclopedia of Criminology.* Pridobljeno 23. 2. 2026 s https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190264079.013.249

Christie, N. (1986). The Ideal Victim. V E. Fattah (ur.), *From Crime Policy to Victim Policy: Reorienting the Justice System* (str. 17-30). Pridobljeno 12. 5. 2026 s https://www.scribd.com/document/675954715/Nils-Christie-The-Ideal-Victim?v=0.180

Čačinovič Vogrinčič, G., Kobal, L., Mešl, N., & Možina, M. (2022). *Vzpostavljanje delovnega odnosa v socialnem delu.* V G. Čačinovič Vogrinčič, L. Kobal, N. Mešl, & M. Možina, Vzpostavljanje delovnega odnosa in osebnega stika (str. 7-67). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Čačinovič Vogrinčič, G., Kobal, L., Mešl, N., & Možina, M. (2022). *Vzpostavljanje delovnega odnosa in osebnega stika*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Čalošević, T., & Turk, M. (2025). Kje naj spijo? Največja težava, s katero se soočajo brezdomci. *Dnevnik*, 19. 12. Pridobljeno 10. 5. 2026 s https://www.dnevnik.si/novice/ljubljana/obcinski-podhodi-brezdomcem-nedostopni-2774518/

Dekleva, B., & Razpotnik, Š. (2007). Razumevanje brezdomstva. V B. Dekleva., & Š. Razpotnik, *Brezdomstvo v Ljubljani* (str. 10 – 42). Pridobljeno 21. 12. 2025 s https://www.kraljiulice.org/wp-content/uploads/2023/04/brezdomstvo-v-ljubljani.pdf

Dekleva, B., & Razpotnik, Š. (2007). Terensko delo z brezdomci. V B. Dekleva, & Š. Razpotnik, *Brezdomstvo v Ljubljani* (str. 91 – 99). Pridobljeno 30. 3. 2026 s https://www.kraljiulice.org/wp-content/uploads/2023/04/brezdomstvo-v-ljubljani.pdf

Dekleva, B., & Razpotnik, Š. (2009). Evalvacija nespecifične terenske nastanitvene podpore brezdomnim. *Socialna pedagogika*, 13(3). Pridobljeno 28. 3. 2026 s https://www.kraljiulice.org/wp-content/uploads/2023/04/evalvacija-nespecificne-terenske-nastanitvene-podpore-socialna-pedagogika-2009.pdf

Dekleva, B., & Razpotnik, Š. (2020). Evalvacija desetih let izvajanja programa nastanitvene podpore pri društvu Kralji ulice. *Socialna pedagogika*, 24(3-4). Pridobljeno 3. 4. 2026 s https://www.kraljiulice.org/wp-content/uploads/2023/04/evalvacija-desetih-let-izvajanja-programa-nastanitvene-podpore-pri-drustvu-kralji-ulice.pdf

Dekleva, B., Filipovič Hrast, M., Nagode., M., Razpotnik, Š., & Smolej, S. (2010). *Ocena obsega skritega brezdomstva v Sloveniji* (Zaključno poročilo št. IRSSV 2010). Pridobljeno 21. 12. 2025 s https://irssv.si/wp-content/uploads/2023/10/Koncno-porocilo-studije-Ocena-obsega-brezdomstva-v-RS.pdf

Dragoš, S., Leskošek, V., Petrovič Erlah, P., Škerjanc, J., Urh, Š., & Žnidarec Demšar, S. (2005). *Krepitev moči*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Edalati, H., & Nicholls, T. (2019). Childhood Maltreatment and the Risk for Criminal Justice Involvement and Victimization Among Homeless Individuals: A Systematic Review. *Trauma, Violence & Abuse,* 20(3). Pridobljeno 27. 12. 2025 s https://doi.org/10.1177/1524838017708783

FEANTSA. *ETHOS Evropska tipologija brezdomstva in stanovanjske izključenosti.* Pridobljeno 27. 3. 2026 s https://www.feantsa.org/files/Home/ETHOS/PDFS/Languages/Slovene.pdf

Filipčič, K. (2000). Miti o nasilju v družini. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 51(3). Pridobljeno 9. 5. 2026 s https://www.policija.si/images/stories/Publikacije/RKK/PDF/2000/03/RKK2000-03_KatjaFilipcic_MitiONasiljuVDruzini.pdf

Filipovič Hrast, M., Sernel, J., Razpotnik, Š., & Košan, H. (2025). *Poročilo o obsegu brezdomstva v Ljubljani* (Projekt Evropske Unije – Merjenje Brezdomstva). Pridobljeno 7. 5. 2026 s https://www.fdv.uni-lj.si/obremenitve/projektdokument.aspx?idp=7706&id=312

Finančna uprava Republike Slovenije. (2026). *Finančna uprava začela z izvršbo na podlagi Šutarjevega zakona*. Pridobljeno 1. 4. 2026 s https://www.gov.si/novice/2026-01-22-financna-uprava-zacela-z-izvrsbo-na-podlagi-sutarjevega-zakona/

Flaker, V. (2002). Kakšne službe si želijo uživalci. V V. Flaker (ur.), *Živeti s heroinom II. K zmanjševanju škode* (str. 239-254). Ljubljana: : Založba /*cf.

Flaker, V. (2002). V objemu strokovnjakov. V V. Flaker (ur.), *Živeti s heroinom II. K zmanjševanju škode* (str. 151-237). Ljubljana: : Založba /*cf.

Flaker, V. (2024). Operacija D: Ustvarjanje delovnega odnosa, zavezništva. V V. Flaker, *Temeljne operacije socialnega dela: Prispevki k taksonomiji socialnega dela in varstva – 2. del* (str. 59 – 61). Pridobljeno 30. 3. 2026 s https://doi.org/10.51741/9789612974350

Flaker, V., Grebenc, V., Rode, N., Belin, J., Fajon, D., Grošičar, A., Fehrer, I., Šantelj, M., Kastelic, A., Zupančič, D., & Merdanović, Z. (1999). Podobe uživanja heroina v Sloveniji z vidika zmanjševanja škode: preliminarno poročilo o raziskavi. *Socialno delo*, 38(4/6) . Pridobljeno 8. 5. 2026 s https://www.revija-socialnodelo.si/mma/Podobe_URN_NBN_SI_DOC-PK29LX5J.pdf/2019021812512949/

Galtung, J. (1969). Violence, Peace, and Peace Research. *Journal of Peace Research*, 6(3). Pridobljeno 11. 5. 2026 s https://www.jstor.org/stable/422690

Gilmoor, A., Vallath. S., Regeer. B., & Bunders J. (2020). “If somebody could just understand what I am going through, it would make all the difference”: Conceptualizations of trauma in homeless populations experiencing severe mental illness. *Transcultural Psychiatry*, 57(3). Pridobljeno 31. 12. 2025 s 10.1177/1363461520909613

Grebenc, V. (2003). Etnografija heroinske krize. *Socialno delo*, 42(2). Pridobljeno 3. 4. 2026 s https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-L1RXRVSB

Grebenc, V. (2020). Razvoj odgovorov na pojav odprte scene v Ljubljani. V V. Grebenc, & A. Šabić (ur.), *Odprta scena: zmanjševanje škode med brezdomnimi uporabniki drog* (str. 178-222). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Hagler, M., Taylor, E., Wright, M., & Querna, K. (2025). Psychosocial Strengths and Resilience Among Sexual and Gender Minority Youth Experiencing Homelessness: A Scoping Review. *Trauma, Violence, & Abuse*, 26(2). Pridobljeno 30. 12. 2025 s https://doi.org/10.1177/15248380241309379

Heerde, J., & Hemphill, S. (2019). Associations between individual-level characteristics and exposure to physically violent behavior among young people experiencing homelessness: A meta-analysis. *Aggression and Violent Behavior*, 47. Pridobljeno 27. 12. 2025 s https://doi.org/10.1016/j.avb.2019.03.002

Hopper, E., Bassuk, E., & Olivet, J. (2010). Shelter from the Storm: Trauma-Informed Care in Homelessness Services Settings. *The Open Health Services and Policy Journal*, 3(2). Pridobljeno 3. 3. 2026 s https://www.researchgate.net/publication/239323916_Shelter_from_the_Storm_Trauma-Informed_Care_in_Homelessness_Services_Settings2009-08-202009-09-282010-03-22

Isaak, C., Reynolds, K., Sareen, J., & Distasio, J. (2019). The entrepreneurship of survival among urban adults experiencing homelessness and mental illness. *Journal of Community Psychology*, 47(6). Pridobljeno 30. 12. 2025 s https://doi.org/10.1002/jcop.22204

Kerman, N., Kidd, S., Voronov, J., de Pass, T., Marshall, C., & Stergiopoulos, V. (2025). Antecedents and Consequences of Violence in Homeless Shelters: Perspectives and Experiences of Service Users and Shelter Staff. *Journal of Interpersonal Violence*, 40(7-8). Pridobljeno 26. 12. 2025 s https://doi.org/10.1177/08862605241265419

Kerman, N., Kidd, S., Voronov, J., Marhall, C., O'Shaughnessy, B., Abramovich, A., & Stergiopoulos, V. (2023). Victimization, safety, and overdose in homeless shelters: A systematic review and narrative synthesis. *Health & Place*, 83. Pridobljeno 27. 12. 2025 s https://doi.org/10.1016/j.healthplace.2023.103092

Kopčavar Guček, N. (2015). Nasilje v družini kot zdravstveni problem. V J. Šimenc (ur.), *Prepoznava in obravnava žrtev nasilja v družini: priročnik za zdravstveno osebje* (str. 36-42). Pridobljeno 6. 5. 2026 s https://www.prepoznajnasilje.si/docs/default-source/default-document-library/priro%C4%8Dnik-za-zdravstveno-osebje.pdf?sfvrsn=0

Kordeš, U., & Smrdu, M. (2015). Strateški principi kvalitativnega raziskovanja. V U. Kordeš., & M. Smrdu, *Osnove kvalitativnega raziskovanja* (str. 13-17). Koper: Založba Univerze na Primorskem. Pridobljeno 6. 3. 2026 s https://www.hippocampus.si/ISBN/978-961-6963-98-5.pdf

Košan, H. (2020). Situacija na terenu. V V. Grebenc, & A. Šabić (ur.), *Odprta scena: zmanjševanje škode med brezdomnimi uporabniki drog* (str. 59-83). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Kozar, M., & Jurančič Šribar, L. (2008). Nastanjevanje brezdomnih – norveška politika in praksa. Socialna pedagogika, 12(4). Pridobljeno 11. 5. 2026 s https://www.kraljiulice.org/wp-content/uploads/2023/04/maja-kozar-in-luna-jurancic-sribar-nastanjevanje-brezdomnih-norveska-politika-in-praksa.pdf

Kralji ulice. (b.d.). *O časopisu*. Pridobljeno 10. 5. 2026 s https://www.kraljiulice.org/kaj-delamo/casopis/o-casopisu/

Kushel, M., Evans, J., Perry, S., Robertson, M., & Moss, A. (2003). No Door to Lock: Victimization Among Homeless and Marginally Housed Persons. *JAMA Internal Medicine,* 163(20). Pridobljeno 26. 12. 2025 s https://jamanetwork.com/journals/jamainternalmedicine/fullarticle/216287

MacDonald, S., & Côté, P. (2022). Navigating and Negotiating Health and Social Services in the Context of Homelessness: Resistance and Resilience. *International Journal on Homelessness*, 2(1). Pridobljeno 21. 4. 2026 s https://doi.org/10.5206/ijoh.2022.1.13647

Magwood, O., Ymele Leki, V., Kpade, V., Saad, A., Alkhateeb, Q., Reham, A., Hannigan, T., Pinto, N., Huiru Sun, A., Kendall, C., Kozloff, N., Tweed, E., Ponka, D., & Pottie, K. (2019). Common trust and personal safety issues: A systematic review on the acceptability of health and social interventions for persons with lived experience of homelessness. *PLoS ONE*, 14(12). Pridobljeno 4. 3. 2026 s https://doi.org/10.1371/journal.pone.0226306

Meinbresse, M., Brinkley-Rubinstein, L., Grassette, A., & Benson, J. (2014). Exploring the Experiences of Violence Among Individuals Who Are Homeless Using a Consumer-Led Approach. *Violence and Victims*, 29(1). Pridobljeno 26. 12. 2025 s 10.1891/0886-6708.VV-D-12-00069

Mesec, B. (2009). Vrste raziskav. V B. Mesec, *Metodologija raziskovanja v socialnem delu 1: načrtovanje raziskave – študijsko gradivo za interno uporabo* (str. 79-86). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Mesec, B. (2009). Vzorčenje. V B. Mesec, *Metodologija raziskovanja v socialnem delu 1: načrtovanje raziskave – študijsko gradivo za interno uporabo* (str. 133-154). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo

Mesec, B. (2023/2024). Kvalitativno raziskovanje. V B. Mesec, *Metodologija raziskovanja v socialnem delu 2: kvalitativne raziskave – študijsko gradivo* (str. 5-26). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Mestna občina Ljubljana. (2025). *Župan odgovarja – brezdomci na Kongresnem trgu* [Video]. 8. 12. Pridobljeno 10. 5. 2026 s https://vm.tiktok.com/ZNRtvYYKy/

Mestna občina Ljubljana. (b.d.). *Zavetišče za brezdomce*. Pridobljeno 10. 5. 2026 s https://www.ljubljana.si/sl/vizija-ljubljane/projekti-mol/vsi-projekti/zavetisce-za-brezdomce

Mešl, N., & Omladič Ograjenešek, N. (2006). Izviren delovni projekt pomoči v kriznem centru za mlade: model in uporaba. *Socialno delo*, 3(5). Pridobljeno 15. 4. 2026 s http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:doc-G72D2EDZ

Mthembu, N., Sibisi, N., & Singh, S. (2025). Hidden Victims: Exploring Prevalent Factors Contributing to Violent Behaviours Against Homeless Individuals in Durban CBD. *International Journal on Homelessness*, 5(2). Pridobljeno 27. 12. 2025 s https://ojs.lib.uwo.ca/index.php/ijoh/article/view/18683/17598

Oman, M. (2011). Doživljanje institucionalnega nasilja z vidika otrok in mladostnikov, nameščenih v vzgojni zavod. *Socialna pedagogika*, 15(4). Pridobljeno 7. 5. 2026 s http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-SK60M0TL

Pirec Sansoni, A. (2014). Vpliv stanovanjske izključenosti in brezdomstva na zdravje. *Socialno delo*, 53(3). Pridobljeno 8. 5. 2026 s https://www.revija-socialnodelo.si/mma/Vpliv_URN_NBN_SI_DOC-IN0VIYFQ.pdf/2019011712375741/

Poštrak, M. (2018). Dometi socialno konstruktivističnega modela socialnega dela. *Socialno delo*, 56(2). Pridobljeno 2. 4. 2026 s https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-RX6OABGG/1d690f5b-5de3-4015-ac76-f8be04d99e14/PDF

Pušnik, M. (2026). Zavetišče za brezdomce: zelo visoki stroški, prostora pa le za peščico. *Delo*, 1. 4. Pridobljeno 10. 5. 2026 s https://www.delo.si/lokalno/ljubljana-in-okolica/zavetisce-za-brezdomce-visoki-stroski-prostora-pa-za-pescico?autologin=true

Razpotnik, Š., & Dekleva, B. (2009). Kako razumeti brezdomstvo. V Š. Razpotnik, & B. Dekleva (ur.), *Brezdomstvo, zdravje in dostopnost zdravstvenih storitev* (str. 9 – 22). Pridobljeno 10. 5. 2026 s https://www.kraljiulice.org/wp-content/uploads/2023/04/spela-razpotnik-in-bojan-dekleva-brezdomstvo-zdravje-in-dostopnost-do-zdravstvenih-storitev.pdf

Resolucija o nacionalnem programu preprečevanja nasilja nad ženskami, 2024 – 2029 (ReNPPND24-29) (2024). Ur. l. RS 38/24.

Smernice etičnega ravnanja pri raziskovalnem delu z ljudmi (2025). Univerza v Ljubljani.

Snow, D., & Mulcahy, M. (2001). Space, Politics, and the Survival Strategies of the Homeless. *American Behavioral Scientist*, 45(1). Pridobljeno 26. 12. 2025 s https://www.researchgate.net/publication/254074547_Space_Politics_and_the_Survival_Strategies_of_the_Homeless

Strategija za preprečevanje in končanje brezdomstva v Sloveniji 2025-2035 (2024).

Šabić, A. (2020). Politike integriranega in celostnega pristopa pri obravnavi odprtih scen. V V. Grebenc, & A. Šabić (ur.), *Odprta scena: zmanjševanje škode med brezdomnimi uporabniki drog v Ljubljani* (str. 29-58). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Tong, M., Kaplan, L., Guzman, D., Ponath, C., & Kushel, M. (2019). Persistent Homelessness and Violent Victimization Among Older Adults in the HOPE HOME Study. *Journal of Interpersonal Violence*, *36*(17-18). Pridobljeno 26. 12. 2025 s https://doi.org/10.1177/0886260519850532

Turner, M., Funge, S., & Gabbard, W. (2018). Victimization of the Homeless: Perceptions, Policies, and Implications for Social Work Practice. *Journal of Social Work in the Global Community*, 3(1). Pridobljeno 27. 12. 2025 s https://scholarworks.waldenu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1010&context=jswgc

Ustavno sodišče začasno zadržalo rubeže denarnih socialnih pomoči. (b. d.). Pridobljeno 3. 4. 2026 s https://www.24ur.com/novice/slovenija/ustavno-sodisce-zacasno-zadrzalo-rubeze-denarnih-socialnih-pomoci.html

Videmšek, P. (2008). Krepitev moči kot temeljno orodje socialnega dela. *Socialno delo*, 47(3/6). Pridobljeno 29. 5. 2026 s http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:doc-1BXBCRWU

Videmšek, P., & Kodele, T. (2019). Uporabniška perspektiva v praktičnem usposabljanju na fakulteti za socialno delo. *Socialno delo*, 58(3-4). Pridobljeno 2. 4. 2026 s https://www.revija-socialnodelo.si/mma/6._Uporabni__ka_perspektiva_..._255-270.pdf/2024043010373252/

Xu, K., Gold, J., Szlyk, H., Rolin, S., & Shields, M. (2024). Mental Illness and Violence Among People Experiencing Homelessness: An Evidence-Based Review. *Missouri medicine*, 121(1). Pridobljeno 27. 12. 2025 s https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC10887459/

Zakon o nujnih ukrepih za zagotavljanje javne varnosti (ZNUZJV) (2025). Ur. l. RS 93/25.

Zakon o varstvu javnega reda in miru (ZJRM-2) (2025). Ur. l. RS 112/2025.

Zaviršek, D. (1994). Psihiatrični oddelek med boleznijo in njeno kulturno manifestacijo: študija primera (I). *Socialno delo*, 33(1). Pridobljeno 5. 5. 2026 s https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-BI4G265D

Zaviršek, D. (1997). Diskurzi o nasilju in pomoči. *Socialno delo*, 36(5/6). Pridobljeno 28. 5. 2026 s http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-MFXPWGXX

Zaviršek, D. (1997). Učenje veščin za delo z ženskami in otroci, ki preživljajo nasilje (izbrano gradivo s seminarja Moire Walker). *Socialno delo*, 36(5/6). Pridobljeno 6. 5. 2026 s http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-B3CU99P4

10 PRILOGE

10.1 Pregled uporabljenih virov, ki sem jih iskala s pomočjo orodij umetne inteligence

Brskalnik	Ključne besede, ki so jih vključevali pozivi	Vir	Poglavje	Ključni poudarki v uporabljenem viru
Consensus AI	homeless people experiencing violence from people that are not homeless → more about dehumanization and other theories that explain why	Belcher, J., & DeForge, B. (2012). Social Stigma and Homelessness: The Limits of Social Change. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 22(8). Pridobljeno 24. 2. 2026 s 10.1080/10911359.2012.707941	Nasilje s strani oseb, ki niso brezdomne	Družbeni pogledi na brezdomne osebe, stigmatizacija
Consensus AI	how do homeless people respond to violence and their strategies for survival → more about their coping strategies → more about negative responses (drugs, alcohol etc) → drug and alcohol use as response to violence → substance use as a coping strategy for violence → in homeless population	Bender, K., Thompson, S., Ferguson, K., Komlo, C., Taylor, C., & Yoder, J. (2012). Substance use and victimization: Street-involved youths' perspectives and service implications. *Children and Youth Services Review*, 34(12). Pridobljeno 31. 12. 2025 s https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2012.09.008	Odzivi na nasilje in strategije preživetja brezdomnih oseb	Uporaba psihoaktivnih substanc

Brskalnik	Ključne besede, ki so jih vključevali pozivi	Vir	Poglavje	Ključni poudarki v uporabljenem viru
Consensus AI	Risk factors for homeless people violence	Edalati, H., & Nicholls, T. (2019). Childhood Maltreatment and the Risk for Criminal Justice Involvement and Victimization Among Homeless Individuals: A Systematic Review. *Trauma, Violence & Abuse,* 20(3). Pridobljeno 27. 12. 2025 s https://doi.org/10.1177/1524838017708783	Dejavniki tveganja za doživljanje nasilja pri brezdomnih osebah	Izkušnje v otroštvu kot dejavnik tveganja
Consensus AI	how do homeless people respond to violence and their strategies for survival	Gilmoor, A., Vallath. S., Regeer. B., & Bunders J. (2020). "If somebody could just understand what I am going through, it would make all the difference": Conceptualizations of trauma in homeless populations experiencing severe mental illness. *Transcultural Psychiatry*, 57(3). Pridobljeno 31. 12. 2025 s 10.1177/1363461520909613	Odzivi na nasilje in strategije preživetja brezdomnih oseb	Odzivi na nasilje na čustveni, fizični in medosebni ravni

Brskalnik	Ključne besede, ki so jih vključevali pozivi	Vir	Poglavje	Ključni poudarki v uporabljenem viru
Consesnus AI	how do homeless people respond to violence and their strategies for survival	Hagler, M., Taylor, E., Wright, M., & Querna, K. (2025). Psychosocial Strengths and Resilience Among Sexual and Gender Minority Youth Experiencing Homelessness: A Scoping Review. *Trauma, Violence, & Abuse*, 26(2). Pridobljeno 30. 12. 2025 s https://doi.org/10.1177/15248380241309379	Odzivi na nasilje in strategije preživetja brezdomnih oseb	Odpornost, viri moči
Consensus AI	risk factors for homeless people violence	Heerde, J., & Hemphill, S. (2019). Associations between individual-level characteristics and exposure to physically violent behavior among young people experiencing homelessness: A meta-analysis. *Aggression and Violent Behavior*, 47. Pridobljeno 27. 12. 2025 s https://doi.org/10.1016/j.avb.2019.03.002	Dejavniki tveganja za doživljanje nasilja pri brezdomnih osebah	Posledice zgodnjih izkušenj z nasiljem

Brskalnik	Ključne besede, ki so jih vključevali pozivi	Vir	Poglavje	Ključni poudarki v uporabljenem viru
Consensus AI	role of social work with homeless people experiencing violence	Hopper, E., Bassuk, E., & Olivet, J. (2010). Shelter from the Storm: Trauma-Informed Care in Homelessness Services Settings. *The Open Health Services and Policy Journal*, 3(2). Pridobljeno 3. 3. 2026 s https://www.researchgate.net/publication/239323916_Shelter_from_the_Storm_Trauma-Informed_Care_in_Homelessness_Services_Settings2009-08-202009-09-282010-03-22	Vloga socialnega dela	Socialno delo, utemeljeno na razumevanju travme
Consensus AI	how do homeless people respond to violence and their strategies for survival	Isaak, C., Reynolds, K., Sareen, J., & Distasio, J. (2019). The entrepreneurship of survival among urban adults experiencing homelessness and mental illness. *Journal of Community Psychology*, 47(6). Pridobljeno 30. 12. 2025 s https://doi.org/10.1002/jcop.22204	Odzivi na nasilje in strategije preživetja brezdomnih oseb	Strategije preživetja brezdomnih oseb

Brskalnik	Ključne besede, ki so jih vključevali pozivi	Vir	Poglavje	Ključni poudarki v uporabljenem viru
Consensus AI	risk factors for homeless people violence	Kerman, N., Kidd, S., Voronov, J., de Pass, T., Marshall, C., & Stergiopoulos, V. (2025). Antecedents and Consequences of Violence in Homeless Shelters: Perspectives and Experiences of Service Users and Shelter Staff. *Journal of Interpersonal Violence*, 40(7-8). Pridobljeno 26. 12. 2025 s https://doi.org/10.1177/08862605241265419	Dejavniki tveganja za doživljanje nasilja pri brezdomnih osebah. Medsebojno nasilje brezdomnih oseb	Preplet različnih dejavnikov tveganja, lastnosti in dejavniki medsebojnega nasilja brezdomnih oseb
Consensus AI	risk factors for homeless people violence → reasons why they experience violence	Kerman, N., Kidd, S., Voronov, J., Marhall, C., O'Shaughnessy, B., Abramovich, A., & Stergiopoulos, V. (2023). Victimization, safety, and overdose in homeless shelters: A systematic review and narrative synthesis. *Health & Place*, 83. Pridobljeno 27. 12. 2025 s https://doi.org/10.1016/j.healthplace.2023.103092	Dejavniki tveganja za doživljanje nasilja pri brezdomnih osebah	Intersekcionalnost

Brskalnik	Ključne besede, ki so jih vključevali pozivi	Vir	Poglavje	Ključni poudarki v uporabljenem viru
Consensus AI	risk factors for homeless people violence → reasons why they experience violence	Kushel, M., Evans, J., Perry, S., Robertson, M., & Moss, A. (2003). No Door to Lock: Victimizatio n Among Homeless and Marginally Housed Persons. *JAMA Internal Medicine,* 163(20). Pridobljeno 26. 12. 2025 s https://jamanetwor k.com/journals/jam ainternalmedicine/f ullarticle/216287	Dejavniki tveganja za doživljanje nasilja pri brezdomnih osebah	Okolja, kjer se odvija več kriminala
Consensus AI	role of social work with homeless people experiencing violence	Magwood, O., Ymele Leki, V., Kpade, V., Saad, A., Alkhateeb, Q., Reham, A., Hannigan, T., Pinto, N., Huiru Sun, A., Kendall, C., Kozloff, N., Tweed, E., Ponka, D., & Pottie, K. (2019). Common trust and personal safety issues: A systematic review on the acceptability of health and social interventions for persons with lived experience of homelessness. *PLoS ONE*, 14(12). Pridobljeno 4. 3. 2026 s https://doi.org/10.1 371/journal.pone.0 226306	Vloga socialnega dela	Ustvarjanje odnosov zaupanja, kontinuirana pomoč

Brskalnik	Ključne besede, ki so jih vključevali pozivi	Vir	Poglavje	Ključni poudarki v uporabljenem viru
Consensus AI	risk factors for homeless people violence → homelessness and violence	Meinbresse, M., Brinkley-Rubinstein, L., Grassette, A., & Benson, J. (2014). Exploring the Experiences of Violence Among Individuals Who Are Homeless Using a Consumer-Led Approach. *Violence and Victims*, 29(1). Pridobljeno 26. 12. 2025 s 10.1891/0886-6708.VV-D-12-00069	Dejavniki tveganja za doživljanje nasilja pri brezdomnih osebah	Brezdomne osebe so pogosteje žrtve nasilja kot osebe, ki imajo dom
Consensus AI	Risk factors for homeless people violence	Mthembu, N., Sibisi, N., & Singh, S. (2025). Hidden Victims: Exploring Prevalent Factors Contributing to Violent Behaviours Against Homeless Individuals in Durban CBD. *International Journal on Homelessness*, 5(2). Pridobljeno 27. 12. 2025 s https://ojs.lib.uwo.ca/index.php/ijoh/article/view/18683/17598	Dejavniki tveganja za doživljanje nasilja pri brezdomnih osebah. Nasilje s strani oseb, ki niso brezdomne	Kriminalizacija, opredelitev pogostejših povzročiteljev nasilja

Brskalnik	Ključne besede, ki so jih vključevali pozivi	Vir	Poglavje	Ključni poudarki v uporabljenem viru
Consensus AI	risk factors for homeless people violence → homelessness and violence	Tong, M., Kaplan, L., Guzman, D., Ponath, C., & Kushel, M. (2019). Persistent Homelessness and Violent Victimization Among Older Adults in the HOPE HOME Study. *Journal of Interpersonal Violence*, *36*(17-18). Pridobljeno 26. 12. 2025 s https://doi.org/10.1177/0886260519850532	Dejavniki tveganja za doživljanje nasilja pri brezdomnih osebah	Značilnosti fizičnih prostorov brezdomnih oseb
Consensus AI	violence in the context of homelessness (social work perspective)	Turner, M., Funge, S., & Gabbard, W. (2018). Victimization of the Homeless: Perceptions, Policies, and Implications for Social Work Practice. *Journal of Social Work in the Global Community*, 3(1). Pridobljeno 27. 12. 2025 s https://scholarworks.waldenu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1010&context=jswgc	Dejavniki tveganja za doživljanje nasilja pri brezdomnih osebah. Vloga socialnega dela	Celostna podpora pri individualnem delu, zavzemanje za sistemske spremembe

Brskalnik	Ključne besede, ki so jih vključevali pozivi	Vir	Poglavje	Ključni poudarki v uporabljenem viru
Consensus AI	risk factors for homeless people violence	Xu, K., Gold, J., Szlyk, H., Rolin, S., & Shields, M. (2024). Mental Illness and Violence Among People Experiencing Homelessness: An Evidence-Based Review. *Missouri medicine*, 121(1). Pridobljeno 27. 12. 2025 s https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC10887459/	Dejavniki tveganja za doživljanje nasilja pri brezdomnih osebah	Težave v duševnem zdravju, revščina, pomanjkanje in nedostopnost virov pomoči

10.2 Obveščeno soglasje k sodelovanju v raziskavi in k snemanju intervjuja

Vabim vas k sodelovanju v raziskavi z naslovom Izkušnje brezdomnih oseb z nasiljem. Raziskavo v okviru diplomskega dela izvajam študentka 4. letnika Fakultete za socialno delo, Anja Jazbinšek, pod mentorstvom doc. dr. Vere Grebenc. Namen raziskave je spoznati izkušnje brezdomnih oseb z nasiljem v vsakdanjem življenju – okoliščine in značilnosti nasilja, odzive na nasilje, strategije preživetja ter vlogo socialnega dela in drugih formalnih virov pomoči.

Če se odločite za sodelovanje, bo vaša naloga sodelovanje v intervjuju, ki se bo nanašal na zgoraj navedene teme. Intervju bo trajal približno 45 minut in bo zvočno posnet.

Za sodelovanje v raziskavi ne boste prejeli nobenega nadomestila. Udeležba v raziskavi ne prinaša posebnih tveganj, prav tako ne prinaša posebnih koristi.

Sodelovanje v raziskavi je v celoti prostovoljno in ga lahko kadar koli prekinete brez posledic.

Storila bom vse, da zaščitim vašo zasebnost. Zapisi vaših izkušenj in demografski podatki bodo shranjeni pod raziskovalno šifro. Posnetek intervjuja bom uporabila izključno za raziskovalne namene in ga izbrisala po zaključku pisanja diplomskega dela. Vaša identiteta v nobenem primeru ne bo razkrita.

V primeru dodatnih vprašanj se lahko obrnete na moj e-poštni naslov: aj69860@student.uni-lj.si.

S podpisom potrjujem, da sem prebral/-a to obvestilo in da sem imel/-a možnost postavljati vprašanja v zvezi z raziskavo. Potrjujem svojo privolitev za sodelovanje v opisani raziskavi ter dovoljujem uporabo zbranih podatkov v pedagoške in znanstvenoraziskovalne namene. Potrjujem tudi privolitev za zvočno snemanje intervjuja.

Datum:

Ime in priimek udeleženca/udeleženke:

Podpis:

10.3 Smernice za intervju

a) Izkušnja brezdomstva

1. Kako bi opisali svojo trenutno življenjsko situacijo?
2. Kakšna je vaša trenutna stanovanjska situacija – kje spite in kje se zadržujete čez dan? Kako se tam počutite?
3. Kako se je začela vaša izkušnja brezdomstva?
4. Kakšna je bila vaša bivanjska situacija pred začetkom brezdomstva?

b) Izkušnje z nasiljem

5. Opišite, s kakšnimi oblikami nasilja se srečujete v svojem vsakdanjem življenju.
6. Kdo so povzročitelji nasilja, ki ga doživljate?
7. Kako pogoste so nasilne situacije v vašem življenju, odkar ste brezdomni?
8. Opišite nasilno situacijo, ki je za vas iz kakršnega koli razloga imela poseben pomen.
9. Opišite zadnjo nasilno situacijo, ki ste jo doživeli.

c) Značilnosti in okoliščine nasilja

10. Katera mesta ali situacije se vam zdijo najbolj nevarne? Zakaj?
11. Kje se počutite varno? Zakaj?
12. Kako se vaše doživljanje (ne)varnosti in nasilja spreminja med izkušnjo brezdomstva?

d) Odzivi na nasilje in strategije preživetja

13. Kako se običajno odzovete, ko pride do nasilne situacije?
14. Kaj storite, da se nasilju izognete ali se pred njim zaščitite?
15. Kaj ali kdo vam v nasilnih trenutkih najbolj pomaga?
16. Kako nasilje vpliva na vaš vsakdan?

e) Formalni viri pomoči in vloga socialnega dela

17. Kakšne izkušnje imate z dostopom do formalnih virov podpore, ko gre za nasilje?
18. Koga prosite za pomoč, ko doživljate nasilje?
19. Kako odzivi socialnih delavk in zaposlenih v drugih službah na nasilje vplivajo na vaš odnos z njimi?
20. Kaj si želite od socialnih delavk v situacijah, ko doživljate nasilje?
21. Kaj bi se moralo spremeniti, da bi brezdomne osebe doživljale manj nasilja?